

Urednik
Predrag Marković

Vladimir Arsenijević

CLOACA MAXIMA

U potpalublju

sapunska opera

П О К Л О Н

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА СРБИЈЕ-БЕОГРАД

Oprema
Dušan Šević

Beograd
2002.

© „Stubovi kulture”
Vladimir Arsenijević

Knjižnica Zavoda za slavensku filologiju	
121081 11	68637

Na koricama
Fotografija Miodraga Simića,
Benzinska pumpa u Beogradu, 1930.
i
Oskoruša, *Sorbus domestica*

Sladani i Filipu

OKTOBAR 1991.

*O krevetskim nedoumicama — Anđela & Ja &
Još neko (na čije se pojavljivanje čeka) —
Lazarova poseta — Skica o Izvršiteljima i
Naredbodavcima — Zašto se bojim
Anđeline hrabrosti — Glasovi iz bujice*

O KREVETSKIM NEDOUMICAMA

U jednom momentu koji sam propustio da zapamtim, negde između dvadeset pete i tridesete godine života, u meni se začela potreba za specifičnim, svakodnevnim ritualom. Taj ritual spada u grupu domaćinskih navika koje nam pomognu da, u vreme puberteta, podrobno omrznemo sopstvene očeve. Oni ih se, u svojim sredovečnostima, grčevito drže, i tad nam se čine tužno pomireni sa zabludom da je život samo spisak dobro utabanih delatnosti koje se ne preispituju. Moj se premijerni zreلودbni ritual sastoji iz sledećeg: svakog popodneva, nakon posla i ručka, povlačim se u spavaću sobu Andelinog i mog stana u Molerovoj ulici, gde se prepuštam nekoj vrsti košmarnog polusna. Izvaljen postrance na bračnom krevetu, poštujući nepisani kanon Navike, nepomičan sam kao klada. Oči su mi zaklopljene, ni kapci me ne odaju treperenjem. Ali — ne spavam. Usukan u sebe, samo se mrcvarim, glumeći za nepostojeći auditorijum idilu poslepodnevnog spavača; duboko u sebi, savršeno budan, zapravo se rastačem u neodlučnosti.

Iako nikad nisam uspeo da razumem tu vrstu negativne transcendentalne meditacije, upražnjavam je dugo i sistematično, pa je i nosim sa sobom bez hropca. Mada, sigurno bi poštenije, a valjda i zdravije, bilo odista odspavati. Savest mog oca oduvek je bila besprekorna, i on je, svakog poslepodneva, strahovito hrkao, ne obazirući se na gnušanje koje sam se trudio da emitujem iz svoje sobe, nadajući se, u bednom ludilu petnaestogodišnjaka, da bi se, od silne emitovane mržnje, otac mogao, u snu, raspasti. A sada, zaglavljen u procepu čije dve strane čine Umor i

Krivica, ja ne umem ni da zaspim kako treba. Žmurim, ali svestan sam pod tom zavesom. Moj je nemir u tim trenucima (kad se, spolja, činim miran, prepušten okrepjujućem snu) toliki, da me lice boli od unutrašnjeg grča, i ako bih, eksperimenta radi, pozeleo da zaokružim osmeh, pola bi sveta, od obraza do obraza, trebalo prevaliti.

*

Ako ispravno pamtim, oktobarske večeri 1991. godine, bile su nekako ljuspaste, i zelenožute, poput nezdrave smegme. Nad Molerovom je, u to sam siguran, danima plovio jedan čudan oblik. Vetar je pod prozorom četvorospratnice od žute opeke, u kovitlacima raznosio skrhanu lišće. Kad su večeri tako šugave, i kad vazduh miriše na tamu nadolazeće jeseni, ni amaterskom poslednevnom spavaču se ne ustaje. Svaka aktivnost, tad, priziva mogućnost nevolje, pa on strahuje pred neophodnošću pranja kose zbog šampona koji će ga pouzdano štiti, uzmiče pred glavoboljom koja će ga sačekati nakon tretmana fenom, plaši se, takođe, sna za koji već zna da će biti loš i izmrcvariti ga, a ako se prihvati telefona i nazove dragu osobu, neka se ne čudi ako ga prosta mašina nadvlada, ili ako prijateljski glas s druge strane dalekovoda (ignorišući njegovu, mucavo iskazanu, potrebu za uzajamnošću bez bliskosti) hladno odbaci tu ponudu da se, njemu za ljubav, verbalno prostituiše bez unapred utvrđene cene, pa ga za uzvrat iscedi, do besmisla.

U to sam vreme, što se umetnosti poslepodnevnog dremanja tiče, bio već daleko od amatera, a opet: zadrhtao sam, obuzet tom jedinstvenom spavačkom nedoumicom. Znao sam, naravno, da ništa od navedenog ne može biti preterano strašno samo po sebi, ali — nedostajalo mi je snage za suočavanje sa svakodnevnicom. Nevolja voli

nevolju, razmišljao sam, zaskočiće one već jedna drugu, a meni se neće dati da se otimam, kad ta bujica grune. Video sam sebe kako, pred nadolazećom katastrofom, ostajem miran, poput govečeta koje pitomo trepće pred sudom kasapskog čekića.

Pa, i ako se Anđela oglasi iz dnevne sobe, ponavljao sam u sebi, pustiću je da viče; ma šta da je u pitanju, neću se odazvati. Njen će glas, *via histeria*, uzrokovati određenu dozu smirenja. Vibriraće oprugama ležaja, ali ja ću mu se, žmurke, odupreti. Potreba da preživim do kraja krivicu koja izmiče definicijama — krivicu zbog sopstvenog tela koje me tako nespretno određuje — biće, svakako, jača i od tog glasa. Jer, tad, kao i uvek pre ili kasnije, uostalom, ja nikako nisam umeo da se složim s dodeljenim mi izgledom nožnih palčeva, sa brojem cipela, sa svojom visinom, težinom, obimom glave, bojom očiju, polom, i ostalim podacima iz zdravstvenog kartona, i činilo mi se, u najmanju ruku, glupo da bi to telo trebalo prihvatiti za *svoje*, kad unutar njega, svejedno, plutam, poput ploda u plodovoj vodici.

Za razliku od telesne školjke koju nikad nisam umeo da razumem, majica, u kojoj sam tog oktobra ležao, odisala je sjajnom suštinom Majice. Ona me nikad, koliko znam, nije sačekivala iznenađenjima, svaki dan je zadržavala ono svojstvo koje je i prethodnog dana imala: sačinjena je upravo da bi mi se svidela, kupio sam je da bi me činila, nije bila jeftina, ali nema cene koja takvu uslugu može nadoknaditi. A, kad je, jednom, odbacim iznošenu — znao sam (a, eto, čime se ja uglavnom bavim, dok spavam / ne spavam) — biće to kao da sam odbacio nepovratnu verziju sebe samog: velika tačka na koncu varijabilnog poglavlja.

ANDELA & JA & JOŠ NEKO (NA ČIJE SE POJAVLJIVANJE ČEKA)

Anđela je ušla da me „probudi” tek pred večeru, sa stomakom do zuba. U poodmakloj trudnoći, žalila se često na gasove, i gorušicu. Po tri puta u toku jednog jedinog sata, bila je u stanju da piški. Sedeo sam na ivici kade, čekajući na svoj red, dok je ona, raskrečenih nogu, neusmerenim zlatnim mlazom, dobovala po emajliranom bubnju WC-šolje. Ne pomerajući se, rukom je, stručno, potom, ispipala butine podnadule od silne vode. A, tek kad je ustala, i u jednom potezu, uprkos isprečenom stomaku, navukla gaćice koje su joj skliznule do kolena, rekla je, kao da se baš sve uklapa: „Rim!” Čitavo je Anđelino lice, u tom času, blistalo loše centriranim prekorom. Možda je trebalo da se iznenadim, ali imao sam već slično iskustvo. Godinu dana ranije, u sred Rima, dok smo odbrojavali drugu nedelju medenog meseca, zatrpana razglednicama i poštanskim markama koje je upropastila, prosuvši preko njih punu šolju tople čokolade, s istovetnim prekorom na licu, izgovorila je frapantno sličnu reč, kao slavodobitnu formulu. Rekla je, tad: „London!”

Potom smo kružili gradom, ruku pod ruku. Siguran sam da je Anđela imala, da je samo želela, mnogo toga da pronade za sebe: samostane okružene rajskim vrtovima u kojima bujaju palme i pomorandže, razmeštene po brdašcima sa kojih se vidi čitav centar prastare varoši, spletove ruševina u kojima se ogledaju protekli vekovi, pocrnela stepeništa gde koraci jezovito odzvanjaju, uske, vlažne ulice, ogromne komplekse vila s dvorištima punim čempresa, i pinusa, paklene septembarske vrućine, tunele

1.600 crkava, renesansne kupole što sjakte na prepodnevnom suncu, puzavicama obrasle terase luksuznih stanova u potkrovljima, na kojima se izvaljeni sunčaju tamnopusi muškarci, sokake u kojima se prodaje samo pribor za crkvene obrede: mitre i sva ta neverovatna odeća, kamene anđele s isukanim sabljama, moderne konkubine na motorima, obeliske na slonovima, i, najzad, Katakombe, kapelice ukrašene iskrckanim kostima kapucina. Ali, Anđela je, sve u svemu, i po okončanju medenog meseca, ostala ravnodušna, ili pritajeno razočarana. Jedino što ju je uistinu očaralo u Rimu, bila je jedna knjižara, prašnjavo malo mesto nezdravog mirisa, u kojoj je iskopala prastari *London Streetfinder*, sa retuširanim fotografijama znamenitosti u prilogu, i satima ga milovala zaljubljenim pogledom.

Izgovorivši „Rim”, prkosno i sa posebnim značenjem, pustila je vodu. Mlaz je, pored dva navlažena papira, odneo i deo moje spavačke zlovolje. Oko nogu motao mi se Faraon, mačor kojeg je Anđela uvela u našu zajednicu, kao sastavni deo miraza. Šutnuo sam ga kriomice (to bi Anđelu razbesnelo), pa pošao za suprugom u maniru verne životinje, onako kako Faraon prati mene kad je gladan, komplikovanom putanjom, kroz hodnik i trpezariju, sve do kuhinje. Tek je tamo, pristavljajući vodu za čaj, Anđela rešila da razradi, u kupatilu zadatu, temu. „Danas sam nešto razmišljala”, rekla je, vezujući kosu. „U stvari, super nam je bilo u Rimu, a? Uopšte i ne moramo u Njujork. Nas dvoje i bebica — sasvim bismo lepo živeli u Rimu! A, i bliže je, kapiraš!” Beograd ju je, naprosto, iscrpljivao. U tramvaju br. 7 tog je prepodneva, odlazeći u posetu roditeljima i svom lekaru, u blok 45, bila prinuđena da sklanja pogled s groznih saputnika. Nije, naravno, želela da gleda kroz prozor, kako bi izbegla suočavanje s teheranskim panoramama Novog Beograda, pa se

radije predala tekstu knjige koju sam joj ja preporučio kao GSB-štivo. Možda je trebalo malo više da mućnem glavom, ali — tražila je „nešto veselo”, i odabrao sam joj Rableovog *Gargantuu*, duboko uveren da ništa ne može biti veselije od tog *jezovitog žitića*. Ispalo je, međutim, da je Anđeli taj tekst bio teško razumljiv, i, uostalom, dosadan. I tako sam, na koncu, u kuhinji, s kašičicom čaja u ruci, postao glavnooptuženi za sve što je, tog prepodneva, izvređalo njen pogled — za baburaste noseve putnika, i lošu arhitekturu, za spržene međuprostore, i renesansni humor. Međutim, na optužbe nisam uzvraćao: sudržavao sam se, jer sam bio u stanju da razumem Anđelinu iracionalnost. Ionako ću nametnuto osećanje krivice već nekako razrešiti sam sa sobom. A ona, koliko god da piški, toliko i plače. Valjda je to od sve te vode po butinama, ili je sedmi mesec zaista teško prebroditi, ali sve će neprijatnosti nestati, kad se Anđela nađe na cilju tog iscrpljujućeg putovanja, sa predivnim zamotuljkom u rukama.

Nasuo sam čaj u šolje, mleko u finu keramičku posudu, koju nam je moja majka darovala, prilikom Anđelinog useljenja u Molerovu, izneo sam šećer, i uz sve to, jedan osmeh pomirenja. „Odvratan je Beograd”, potvrdio sam. „Moguće je da je i Rable dosadan”. Pa, i ako nisam tako mislio — govorio sam to iz pažnje prema Anđelinoj novoj osetljivosti, rešen da se prepuštam, primajući svu krivicu na sebe. Koga, uostalom, briga za Rablea? Bio sam odlučan da se, ako treba, satima obližujem pod kapom Krivca u kažnjeničkom uglu našeg braka, samo da se Anđela ne sekira bez razloga. Tešio sam se mislima kako ću joj vratiti sve to, kad za izmirivanje računa dođe čas, kad se naš sin rodi i odraste. Tući ću je do iznemoglosti, zaklinjao sam se u sebi, starac staricu, za decenijama odležale rane, koje sam, inače, lečio sam,

poput životinje — pa smo u tome nalikovali Faraon i ja — ližući se u samoći, ne rastakajući se jalovim žalbama.

A potomak mi je trebao, kao analgetik-placebo. U tu sam svrhu, koristeći vrhunsku privilegiju muškarca, oplodio Anđelu, mada je moguće da je, u svemu tome, i ona negde videla ličnu korist. Kako god, stomak joj je, u rekordnom roku, narastao toliko da joj je pupak iskočio poput dugmenceta, i ostalo je još samo par meseci do onog dana kad će iz nje iskoračiti jedno sasvim novo biće: naš Sin! Bio sam, razumljivo, zbog toga, ponosan, ali sam se, kako se njen stomak nadimao, ujedno, sve više plašio tog misterioznog deteta. Zamišljao sam ga bespomoćnog, pa vernog, pa lojalnog, pa ravnodušnog, i, na kraju, otvoreno buntovnog, rešenog da mi izmakne! A, možda ću ja, u to doba kad bunt bude zaživeo u njemu, bez ikakve nelagode snažno hrkati svako poslepodne, i on će me mrzeti, kao što sam ja mrzeo svog oca, kroz tanani zid što se isprečio između naša dva boravišta. Da li ću ja umeti da ga razumem, onda kad on više ne bude želeo da razume mene, ili ću se sramno pokrivati krpicama jednog ukiseljenog odnosa — to je krucijalno pitanje roditeljstva.

Anđela je bila mirna. Zabavljala se motanjem *join-ta*. Odmah tu, do nje, ja sam se grejao čajem, i gušio se u nerazrešivim dilemama. Šta ako se pojavi kočoperno, to dete — pitao sam se — unapred naoštreno za neakvu borbu koju neću biti u stanju da predvidim? Hoće li se moj nevešti gard oca debitanta pokazati kao delotvorna zaštita u jednom takvom klinču? Ili ćemo disati jedan drugom u usta, moj sin i ja, kao dva iznurena boksera, dok se obojica ne srušimo, oslabljeni mnoštvom niskih udaraca?

LAZAROVA POSETA

Po nekom pravilu koje je sam nametnuo, svake subote nam je, pre podne, u posetu dolazio Lazar, Anđelin mlađi brat. Sa sobom je donosio neobičnu mešavinu biljnih čajeva, u kesici uvezanoj prostom gumicom crvene boje — sopstveno dostignuće, koje bi ispijao veoma blago, i bez dodatka šećera. Sedajući na stolicu (a, za sebe je odabrao hoklicu, koju koristimo kad treba zameniti pre-goreli osigurač, ili dohvatiti neku od knjiga s najviše police) plahte boje šafrana, koje su mu služile umesto odeće, trapavo bi podizao, i one bi se nabirale oko njegovih kvrgavih kolena, otkrivajući čosave, reklo bi se dečake, listove. Izgubljen pod pregolemim džemperom, svojeručne izrade, od vune oštre kao pseća dlaka, skinuo bi, tad, s glave kapu od istovetnog materijala, s kratkom kićankom. Svaki put iznova, divio sam se tom spektakularnom momentu, kad njegova lobanja bljesne pred nama. Izuzev uredno uvezanog repića na potiljku, na Lazarovoj glavi nije bilo ni dlačice. Često bi nam, bez prethodnog upozorenja ili najave, pročitao ponešto iz neke od knjiga koje je, mahom bezuspešno, prodavao obijajući stanove. Uz osmeh istinske radosti, tako da ga je, zapravo, makar u uvodnim minutima bilo zadovoljstvo slušati, ponajčešće nam je govorio o tri gune: Vrline, Strasti i Neznanja. Meni je, opet, bilo interesantno da Lazar nikad nije ni pokušao da stupi u rat sa svojom opsesivnom temom, da nije rekao sebi: „Pa, sledeći put ću pričati o fudbalu!” Njega je to saznanje opčinilo, i njegova je fascinacija govorila umesto njega. Video je sebe, darovanog večnim duhovnim životom. Nama je, ponekad, slutio nova oblića u materijal-

nom svetu: „Reci hvala”, opominjao sam Anđelu, koja je slušala, ne trećući.

„Bolje nismo ni očekivali”, rekla bi Anđela, prenuvši se. Ona ne ume da kaže „hvala”, pa ni kad je zezanje u pitanju.

Uostalom, nismo mi nikad padali na te izlive Lazarove personalne filozofije*. Ta otužna kaša, zgrudvani puding citata i preuzetih videnja, nešto malo *Bhagavadgite*, repovi učenja *Sri Srimad A.C. Bhaktivedanta Swami Prabhupade* (kojeg je Lazar, sve češće, nazivao *gospodin Šrila*, ili samo *Šrila*, sav obuzet spontanijem bujanjem te jednostrane intimnosti), nesvarena terminologija *Lotosovih stopala*, *Svesnosti Krišne*, *Transcendentalne nauke*, čitav maestralni vatromet njegovog *Znanja* i naše *Neprosvećenosti*, uz večito blagi, sada već strahovito iritirajući, osmejak — eto, toliko se od tog stranca pod španskom kabanicom moglo dobiti, u svakom trenutku, ali ni gram preko mere.

Ovog puta, ipak, Lazar je bio nemirniji nego inače. Kao prvo — tapkao je *Reebok* patikom po parketu (a zašto se Lazar prema *Reebok* patikama pokazivao nedosledan, ne zamenivši ih nekakvim drvenim nanulama, ili sandalama od neprerađene konoplje, meni je ostajalo nepoznato, pa nisam mogao a da, mesecima, pomalo ne mučim sebe tim nerešivim problemom: čega li to spiritualnog sadrži ta obuća, a što je Lazara navelo da je zadrži kao sastavni deo sopstvene nošnje?); kao drugo — prihvatio je ponudenu spravu, a to ne bi odbio samo u stanju teškog stresa. Valjda rešen da se onesvesti, povukao je tri hrabra dima, i žar se naglo razgoreo. Zato je morao da iskašlje

* ...jer vi i sami znate da mantija ne čini duhovnika, kaže nam Rable. I, još: ...koliko je njih u kaluderskoj rizi a sveštenici nisu; dok se neki drugi opet ogrnuo španskom kabanicom, a nigde Španaca i hrabrosti španske ni od korova.

nedostatak rutine, a uši su mu bile crvene kao u đaka — tom velikom Predavaču. Ne bi li se nekako povratio, očiju ispunjenih suzama, utonuo je u svoj čaj. Iz bljutave tečnosti, volšebnom tehnikom, umeo je da apsorbuje spasenje, i brzi mir. „Ako nabaviš jedno pola kile leblebija, mogu da napravim opasnu klop“, rekao je, obraćajući se meni, glasom donekle izlomljenim od kašlja, ali je plahoviti pogled, sekund kasnije (kad sam naumio da uzvratim jednako autističnim komentarom, čiji ću uzrok ili asocijaciju samo ja znati) uputio Andeli, koja mu je, baš u tom trenutku, zabrinutog izraza, vratila plavu kovertu s njegovim pozivom za mobilizaciju, i uzdrhtalim glasom upitala: „A, ko je to primio?“

„Ne, ne. Kao prvo, ne kapiraš“, odgovorio je Lazar. „Andela, ja mislim da je mama primila, ja *mislim* da je ona, ali to samo zato što je Mihajlo bio prisutan, pa se bojala da odbije. Ovako, ti je znaš, ona ne bi.“

„Kurac, ne bi!“, zaurala je Andela tako naglo da se Lazar gotovo bacio s hoklice, a ona se zadovoljila da, po tom naglom izlivu nekakvog sicilijanskog porodičnog besa, ćutke i besno gricka zanoktice.

„Uostalom“, usudio se da doda Lazar, stoga, „sve to i nema veze. Stvar je u karmi.“

„Nisi nam rekao šta sad nameravaš“, upitao sam ga, ližući *joint* kako bi ravnomernije goreo. Međutim, moje reči su trgle naizgled gotovo uspavanu Andelu, pa je, pre no što je Lazar uopšte stigao da mi pruži bilo kakav odgovor, ona skočila ka meni, i unela mi se u lice: „Šta ti to znači: ‘šta nameravaš’? Nema on šta da namerava. Ima da se sakrije“, prosiktala je, pa se na petama okrenula prema Lazaru: „Lazare, razumeš šta sam rekla? *Da se sakriješ!*“

Ali, Lazar je umeo da se pokaže snažan, i odlučan, onda kada se tome čovek, od njega, ponajmanje nadao.

Tako je i sada, izložen agresiji Andeline urođene verbalnosti, jednostavno sačekao da se ta iznenadna plima sama od sebe povuče. Nepomičan na svojoj hoklici, čistio se čajem, trudeći se da izgleda kao da ne učestvuje u situaciji koju je lično izazvao. Kašljucajući, odbio je spravu iz moje ruke, otpio još jedan gutljaj, i nasmešio se. „Pa, ja zapravo ne znam...“, uzvratio mi je, konačno. „Ima nečeg u tome. Možda se i odazovem.“

Izišao sam s njim, u zadimljeni dan. Ćutke smo utonuli u buku. Zaobišla nas je svadbena povorka, s rumenom mladom u belo limuzini. Negde, u daljini, divljački su se tukli čopori pasa. S Lazarovog pazuha, na odoru od narandžastih plahti, slivao se znoj, jer je bilo neobično toplo za poodmakli oktobar. Bludeli smo prema pijaci. Među povrćem, krtolama, cvećem, i kojekakvim drangulijama na buvljem delu pijace, komunicirali smo izbegavanjem pogleda. Tako smo se, mislim, bolje razumeli, a još nas je nešto vezivalo, u tom trenutku: ma šta da pričao, Lazar se bojava rata, nije mu bilo baš svejedno. Ali, ko bi mogao uopšte pomisliti da ja nisam strahovao? Jasno sam uviđao da se krug oko mene sužava. Sve je više ljudi bivalo uvučeno u taj vrtlog. Jednog će dana, mislio sam, zakucati i na moja vrata, i kolena će mi, poput tolikih kolena poslednjih meseci, zaklecati.

Eto kako sam, u tom času, ispao smešan u svojoj bednoj nemoći, a nije me bilo stid da se podsmevam Lazaru. Zamišljenom vagom, tu, među krompirima, premeravao sam perspektivu učestvovanja u ratu, i onu drugu — perspektivu vojnog zatvora zbog neodazivanja ili dezerterstva, koja bi se dala izbeći jedino nervoznim odlaskom u inostranstvo. Istog sam časa, stoga, doneo odluku da nikad više ne smem biti ironičan prema mladom, mladom bratu moje žene, kojeg su, zbog upadljive frizure i odeće, seljaci-prodavci podozrivo posmatrali.

Ponesen tim talasom pozitivnog sažaljenja, pokušao sam da ulovim njegov pogled, da mu se nasmešim iskreno, i prijateljski, da iskažem dobronamernost. Pogled sam mu nekako i uhvatio, ali nisam dobio ništa nalik uzvratnom osmehu. Lazar je samo zaškiljio prema meni pronicljivim mačijim očima; nije, kao, razumeo tu moju iznenadnu potrebu za partnerstvom u nevolji, a, zapravo, vraćao mi je milo za drago. Nikad nije imao karakter sveca.

Njegova me je svetovna pakost povratila. Dovukao sam ga do sendvič-bara, na samom izlazu iz pijace. „Hajdemo na sendvič”, ponudio sam, i mislim da je tad već Lazar prozreo moju nameru, jer je nervozno progutao knedlu. „Ja ne mogu, hvala”, rekao je, jedva, „ali, ti — izvoli...” Od sveg silnog izbora, u koji su spadale i četiri vegetarijanske varijante, odabrao sam sendvič s goveđom salatom. I Lazaru sam ponudio zalogaj. „Opasna je govedina”, rekao sam, punih usta. Lazarovo gnušanje bilo je, tog oktobra, moja duhovna hrana, pa nek okončam kako god on tvrdio da mi je suđeno.

SKICA O IZVRŠITELJIMA I NAREDBODAVCIMA

Uostalom, kazne nema, pa ni nagrade. Ne postoje ni prekršaji, ni zasluge. Ja sam to znao i tad, na pijaci, s uzrujanim Lazarom do sebe. Prirodni zakon je zapis koji odgonetamo tek u delovima, Isus Hrist je žrtva sopstvene nespretnosti politike, Bog je više puta već, bezuspešno, tragao za novim Mesijom, u nastojanju da nam uputi poruku: *evo, sve sad možete, sve vam je dopušteno*. S osmatračkog punkta pod nazivom „Jugoslavija, Okt. 1991”, ta floskula zvuči poražavajuće, ali Svedenborg je u pravu kad kaže* da Gospod ne presuđuje, jer On voli sve ljude podjednako, a čovek se opredeljuje za jedno od dva večna carstva, budući da je sam uzročnik sopstvenog Dobra ili Zla. Postmortalna segregacija (poput samog prirodnog zakona, uostalom) i nije ništa drugo do težnja za harmonijom, kao najprijatnijem od svih stanja. I sam je prirodni zakon delimično zasnovan na segregaciji, ali je tek nebeska segregacija apsolutna. Jedna nepremostiva opna deli dva postojeća tabora, i ne smeta im. Tu opnu, oni, jedni koliko i drugi, vole, i poštuju. Potrebna im je; jer Zlima je Nebo, baš kao i Dobrima Pakao, odurno, kužno mesto. Oni u Donje carstvo nisu bačeni, već su se, suprotno uvreženom mišljenju, a u skladu sa svojom istinskom prirodom, koju, moguće je, za života nisu ni slutili, za njega opredelili. U toj pustopoljini oni ne jadikuju, ne pate ni za čim, nisu izloženi, opet nasuprot zemačkim predrasudama, nikakvoj torturi od strane demona, jer — sami su demoni, niti teže Nebu, a prema nekadašnjoj sabraći pre osećaju

* Emanuel Svedenborg, NEBO I PAKAO, Deo III: Pakao, *Gospod nikog ne baca u Pakao nego to čini sam Duh*, 545-550.

podsmeh nego zavist. U carstvu splotkaroša, ubica i političara, oni se krčkaju u sopstvenom crnom zadovoljstvu.

Iz svega gore navedenog, proizilazi zašto sam od rane mladosti i prvog susreta sa Svedenborgom tako prezreo sve iskrivljene ideje o konzumiranju ili nekonzumiranju govede salate, svinjskog mesa, alkohola, droga, zašto nisam pristajao da se opterećujem gorućim pitanjima civilizacije kao što su pravo na abortus, moralna problematika bundi i kožne obuće, pitanje granica seksualnih sloboda, ili *Greenhouse Effect*, zašto sam dozvolio sebi da ne znam kako se krste pravoslavni a kako rimokatolici, a da pri tom nikad nisam bio ubeđeni ateist. Zapravo, meni se, zbog Svedenborga, zgadio čitav taj katalog manifestacija različitih dogmi (među koje se, svakako, ubraja i ona kojoj je Lazar, tako naivno, darovao celog Sebe) čiji je jedini cilj da sakriju od nas veliku istinu koju se Bog upinje i bori, da nam doturi. Evo te istine, za sve prave Vernike: *Sušтина читавог opredeljivanja izvršena je u nama mimo nas, pre nas*. Izbor, zapravo, ne postoji, budući da se radi o čistom implantingu. Zar to nije poražavajuće, i sjajno? U tom smislu, svi smo Izvršitelji — poput serijskog ubice, koji ubija mada se ujedno gnuša nasilja, budući da taj jadnik i nije ništa drugo do Dželat u službi sopstvenog Zla — a Izvršitelje kažnjavaju onda kad se Naredbodavac pokaže neuhvatljiv. Kad, jednom, naši zakoni budu naučili da prepoznaju Naredbodavca unutar Izvršitelja, i da ga eliminišu, ukoliko se to pokaže za neophodno, a da pri tome, Izvršitelju ne naude, tad će se na njega gledati uz izraze najdubljeg sažaljenja, kao na opsednuto biće, a naše će nas uznapredovalo Zakonodavstvo dovesti u poziciju Polubogova, i nešto će se u toj Veličanstvenoj ravnoteži obrušiti. Ali, još uvek smo, u svakom slučaju, od tog zajahivanja Prirodnog zakona, daleko. Ravnoteža Neba i Pakla (po Svedenborgu), stabilna je.

Plašim se da sudim preoštro (osobito u svetlu događaja, na koje će čitalac morati još malo da pričeka, a koji čine ovu knjigu), pa ću ovo postaviti samo kao tezu: po našem oktobarskom, subotnjem susretu, postalo je više nego očigledno da iz onih sedam ili devet, ili koliko već, otvora na Lazarevom telu, šiklja jedan sasvim drugačiji Lazar. Njegovim bi navodnim ubeđenjima odgovaralo da se iskonski gadi svakog oružanog sukoba, da izgovori uz (onaj) osmejak: „Pa, ja radije ne bih učestvovao”, pa čak i da ode, i istu rečenicu ponovi i pred nekakvom armijskom ratnom komisijom, ukoliko takvo telo uopšte postoji. Ipak, ništa od toga Lazar nije učinio, i korica njegove vere — vere koja se očitovala suvim radikalizmom — ispostavila se bolno tanana. Odmah tu, ispod, krio se Naredbodavac, koji je i rekao, u Lazarovo ime: „Pa, ja zapravo ne znam... Ima nečeg u tome. Možda se i odazovem”, privučen jednim dečaćkim *kauboji-indijanci* viđenjem srpskohrvatske naizmenične klanice. Ako je sve tako, mislio sam vraćajući se s pijace, onda će Lazar na frontu (pod pritiskom Naredbodavca, koji bi potpuno preuzeo kontrolu da se tamo zatekne) bez većih problema, onu svoju mešavinu čajeva zameniti lozom, leblebi-je — pečenjem od kašikarom raznesenog slavonskog krmka; ako je sve tako, onda će Lazar otkriti sebe u nekoj od strasti koje se tamo nude kao lokalni specijaliteti, ciknuće od zanosa (umesto griže savesti) kad prva žrtva padne pod njegovim nišanom, biće Arjana u blatu i kalu panonske Kuruksetre. I tad sam se, vraćajući se s pijace, s vlaknima govedine još uvek među zubima, Lazara — uplašio. Sve se uklapalo u moju zastrašujuću teoriju. Pa, i sam nam je Lazar toliko puta ukazivao na isto. U skladu s njegovom omiljenom tezom o *gunama*, učesnici ovih malih otimačkih ratova spadaju u grupaciju ljudskih duša koje žive u dubokom, neoprostivom neznanju. Po toj

analogiji, sleduju im (kao i njemu samom, budući da se zaklinjao u svoju Vrlinu, a postupao u suprotnom pravcu) kratki prelazni životi crvića, gamadi, planktona, ili bakterija, tek da ih se nauči pameti*.

Lazar u kojeg smo verovali (a koji, zapravo, i nije postojao), taj Lazar, na takvo što, nikad ne bi pristao. Ali, možda je tom 100% duhovnom Izvršitelju samo odgovaralo da veruje, ne bi li s većom lakoćom sledio Naredbodavčev plan, da bi mu, bez obzira na stečene zasluge, pre prijaio jedan miran, skladan život maslačka od obećanog mu spiritualnog postojanja, u vidu delića pore Krišninog gležnja?

* A, čak i tu ostaje nejasno kako to jedna bakterija može pomoći sebi, šta to ona treba da učini, za svog postojanja, kako bi, pri sledećem delanju, sa sigurnošću mogla očekivati prelazak na neki viši nivo?

ZAŠTO SE BOJIM ANDELINE HRABROSTI

Ipak, istini za volju, svi moji zaključci o Lazaru izvedeni su na ovoj uzvišici kojom su pripovedači privilegovani. U žiži, u oktobru, Lazaru se nisam ni upola čudio, koliko sam se čudio Andelinim i njegovim roditeljima. Zašto su gospođa Vida i gospodin Mihajlo, koje sam, uprkos svim nelogičnostima njihovih karaktera, držao za razborite ljude, primili poziv od kojeg su tad, u toj zemlji, svi tako strahovali da ga ni u ludilu ne bi primili u ruke a kamoli overili (što su oni, opet, svesrdno obavili), nisam uspevao da razumem. Anđela ih je, onako van sebe od besa, proglasila kolaboracionistima. I, bila je u pravu. Nije mi bilo teško da ih zamislim kako pozivare poslužuju kafom — oni su oduvek uživali u nepresušnoj ulozi prijatnog bračnog para. A, to što su kolaboracionisti postali iz blesavosti, umesto iz loših pobuda, zapravo ih ne opravdava.

Onda je krenulo da me kopka pitanje moje supruge. Šta bi Anđela učinila u sličnoj situaciji, pokušavao sam da dokučim. Da li bi se, u času, snašla, zanimalo me je; kako bi reagovala? Ali, ništa mi se dobro, iz mogućih odgovora, nije smešilo. Ukoliko poznajem svoju suprugu, zaključio sam, ona bi iskoristila tu vanrednu priliku da pozivarima svašta skreše u lice (kao kad se, par meseci ranije, sva nabrekla od trudnoće, popela na improvizovanu binu tokom nekakvog mirotvornog mitinga, i održala vatreni politički govor, dok sam ja goreo od neprijatnosti u bašti obližnjeg kafea), a moguće je i da bi im vrata zalupila pred nosom. Sablažnjeni takvom demonstracijom neprijateljstva, pozivari bi se verovatno povukli, ali bi se

i vratili uskoro — sa pojačanjem! A ja sam od takve mogućnosti unapred strepeo, i stresao se. Želeo sam, ukoliko do susreta uopšte dođe, da ostanem majušan, zagnjuren duboko u svoju zaštićujuću anonimnost. Možda me tako, jalovo sam se nadao, možda me zaborave, ili otpišu — svašta je moguće u zemlji koja ovako duboko potone. Ali, u trenutku me je spopala neobična grozničavost. Ako pod hitno ne preduzmem nešto ne bih li predupredio stalnu mogućnost da im naoštrena Anđela pričepi već preko svake mere izgaženi žulj, živću ubuduće u društvu neodgovorivog, izluđujućeg pitanja: koliko toga dobrog ostaje za mene, u budućnosti? „Anđela?“, odlučio sam, stoga, da opipam njeno generalno raspoloženje. Sevao sam, pri tome, od strepnje, ali činilo se da Anđela to ne primećuje. „Anđela, šta bi ti uradila da, uzmimo, dođu po mene, kao po Lazara?“

„Mislim da bih im zalupila vrata pred nosom“, rekla je Anđela, brzo i preko volje, nakon trenutka razmišljanja. Zauzeta TV-programom, propustila je da vidi kako, iza nje, od upravo preživljenog šoka, gubim svest.

Zaspali smo rano te večeri, pred televizorom. Na nas je treptao jedan ljubazni plavičasti zrak. Uzduž i popreko satelitskih programa, naši su se klali sve u šesnaest. Anđela me je obgrlila nogom; mada sam, u međuvremenu, došao sebi, čak sam se i umio, još sam gutao silne knedle akumuliranog straha; njena butina bila je teška, ali ušuškali smo se nekako pod jedno ćebe s mirisom kantariona. Šta mi je ostalo sem da, u tišini, nemo plaćem.

GLASOVI IZ BUJICE

Ponekad mi se, opet, činilo da ja nemam previše opravdanja za tako nedolično ponašanje. Šta je meni običan rat, pitao bih se tad. Otkad sam se srodio s punoletstvom, živio sam u sred jednog dugotrajnog Armagedona. Ljudi oko mene neprestano su umirali, na najneverovatnije načine, i taj se proces kasnih osamdesetih i ranih devedesetih tako intenzivirao, da u glavi nikako nisam uspevao da sortiram neophodnu, ma koliko turobnu, Statistiku pokojnika, već je tu većito brujala čitava armada potencijalnih Anđela*.

Nemoguće je bilo čak i prežaliti sve koji nestanu, onako kako su možda zaslužili. Prečesto, ne bi prošao ni pun mesec od poslednje među smrtnima, kad: evo nove žrtve — zaleprša nad našim glavama, i zauvek nestane. Nekad sam bio standardni laik, ali te su me učestale smrti načinile ekspertom za sve tipove sahrana. Taman sam krenuo da brinem da ću od svega toga prevremeno otupeti, kad je planuo rat u Hrvatskoj, i darovao mi dragoceno, mada nebulozno, saznanje: sve pojedinačne smrti, globalno uzev, predstavljale su samo jednu (privatnu) uvertiru u jednu (javnu) klasično krvavu tragediju koja se, poput svake istinske tragedije, bavila velikom temom rata među narodima. Gdna stvar u čitavoj priči bila je ta što je komad, u vreme o kojem pišem, zapravo tek otpočinjao. Nalazili smo se, preciznije, u trenutku razrade prvog čina, a već nam je svega bilo dosta. Smetao nam je nedostatak neophodne konvencije. Jalovo smo se nadali da bi nam se uskoro mogli desiti da ugledamo zavesu, žudeli smo za

* Vidi Dodatak — Prilozi: Prilog br. 1 — „Kompilacija smrti: 1989, 1990, 1991.“

srećnim krajem, ali smo i znali da neće Bog iz Mašine tako skoro sići sa svog mehaničkog oblaka, da razvadi zavađene, i podeli pravdu na jednake delove. Bilo je to jedno veoma obespokojavajuće saznanje: *još ćemo se mi nagledati smrti*. Saživećemo, na koncu, s njom. Postaćemo nam dosadna. Nećemo je se plašiti kako smo je se plašili nekad, u blaženoj Eri naivnosti.

Ali, sve je to TV, u neku ruku. Stvarni svet nikad i nije nudio protekciju definitivnog zaključka. Istina, ratnih slučajeva smrti, u oktobru 1991., nije bilo ni približno koliko mirnodopskih (tj. samo je jedna meni relativno bliska osoba, do tad, u tom ratu stradala), ali — onda, s druge strane, rat nije trajao ni približno onoliko, koliko nas je mir obgrljivao.

Čovek koji je iz igre ispao prerano zvao se Ivan. U njegovom društvu, čitave sam dve godine proveo izbegavajući časove u srednjoj školi. Bio mi je drag, ali ne toliko da bih ostao zainteresovan za njega i nakon što sam uspeo da se provučem i završim svoje mučno školovanje, dok je on bio prinuđen da ponavlja četvrti razred. Tako, dvanaest godina nakon poslednje zajedničke uspomene, Ivan se morao osetiti prevarenim kad ga je, pri jutarnjem mokrenju, na salašu negde kod Erduta, dok je pospano razmišljao šta da učini sa 200 tegli ajvara koje je ukrao od domaćina Mađara, iznenadila eksplozija. To kažem zato što sam siguran da je za sebe pretpostavljao jednu malo obimniju ulogu od odigrane. Ovako, od Ivana, po velikom finalu, nije preostalo materijala ni za jednu od tih dvesto teglica, koje je nameravao da unovči.

Što se Dejana tiče, stvari su tu bile nešto tužnije, jer sam Dejana iskreno voleo. Zajedno smo trenirali plivanje, a već su tad njega ti učestali, monotoni treninzi zamarali. Plivao je po očevoj želji, a maštao je da postane bubnjar. Godinama kasnije (čak je bio isuviše star za počet-

nika) svirao je u bendu koji se zvao *GSG 9*, po elitnoj zapadnonemačkoj antiterorističkoj grupi komandosa. *GSG 9* su, u to doba, izgledali sjajno, goli do pojasa, mišićavi, depilirani, znojavi, i ozbiljni, okruženi kompjuterima i strobo-svetlima, i dok su dvojica takvih tipova samplovala izveštaje o masovnim pogibijama i velikim katastrofama, Vagnera, Stravinskog, i zvuke bombardovanja gradova, Dejan je, obrijan do glave, znojaviji od svih, udarao u svoj komplet bubnjeva, stojeći, kao da ga kažnjava. *GSG 9* su, i pored neizgovorljivog naziva, bili krajnje ambiciozni — Dejan je bio njihova pokretačka snaga, a od svih ljudi koje sam poznavao on je jedini iskazivao ozbiljnu nameru da uradi nešto od svog života. Od vežbanja, dlanovi su mu bili prepuni žuljeva, otiske prstiju više i nije posedovao — jagodice su mu bile potpuno uglačane. Onda im je izašla ploča za jednu nezavisnu izdavačku kuću iz Maribora, i njihovi su koncerti, vremenom, bivali sve posećeniji. U Beogradu, Ljubljani, Zagrebu, Rijeci, Skoplju, Trstu, Beču, uopšte: gde god bi *GSG 9* svirali, njihovu je publiku većinom činila ona struktura mršavih urbanih devojčica u *Doc Martens* čizmama, koje se uvek zanose od prevelikih doza pilula za smirenje.

Sve je to, doduše, bilo brutalno prekinuto, i tokom kasnog leta i rane jeseni godine hiljadudevetstodevedesetprve, bilo smešteno u domen teško prebolive prošlosti, a Dejan je nastojao da se oprosti od desne ruke, i kad sam ga posetio u VMA, gde su mu tu ruku amputirali, baratao je onom drugom. Duvali smo u veceu, a onda smo se ponovo dovukli do njegove sobe. On se opružio na krevetu. Uključio je radio, ali ga je odmah i ugasio, zbog nečeg crveneći. Jednu meku stolicu, dovukao sam do njegovog uzglavlja, i seo. Pričali smo, mahom, gluposti. Setio se moje crvene majice s ogromnom belom

petokrakom preko grudi i natpisom *BRIGADE ROSSE*, koju, i pored dugogodišnjeg navaljivanja, nisam želeo da prodam, jer sam je i sam dobio na poklon. Imao sam utisak da mu je, bez jedne ruke, strahovito neprijatno. Ponašao se kao da se, iznenada, obreo golišav, na nekom prijemu. Sve vreme se pokrivao do vrata, tvrdeći da mu je hladno. Ali, većito je, baš protiv njegove volje, preostala ruka iskakala ispod pokrivača, divlje gestikulirajući. „Nije trebalo da ti dam da duvaš”, rekao sam, u naduvanoj šali, mada, zaista: i nije trebalo.

Još mi je ostalo u pameti, jer je bilo dirljivo, kako se Dejan, tokom čitave posete, nadao da će ga, kad izađe, napolju čekati oktobarsko sunce, koje je posmatrao kroz prozor sobe. „Valjda hoće”, odgovorio sam glupo, i slegnuo ramenima. Nadao sam se da će Dejan, i bez mog spočitavanja, uspeti da razume šta mu *zapravo* sleduje: hrpe balkanskog blata, novembar koji se bliži, pogledi puni samilosti, i nostalgični susret sa sokacima jedne izigrane prestonice.

Ukratko, to bi bilo to. Postojala su tu, istini za volju, u to vreme, još trojica, ali o njima nisam posedovao informacije. Dok su oni tamo ginuli pišajući, dok su ostajali bez udova, dok su se kockali s užasom, ja sam se gušio u dnevnim rutinama, pa mi se dešavalo da ih se danima ne setim. Naumio bih, ponekad, da se javim njihovim roditeljima, devojkama ili ženama, ali bih telefonsku slušalicu prihvatao kao morski krastavac, a odmah bih je i spuštao. Sve to, izraženo na jedan lepši način, glasi ovako: snebivao sam se. Eto, preispitivao sam odnose. Šta, mislio sam, šta ako mi nikad nismo bili baš toliko bliski koliko se to meni, iz ovog ili onog razloga, činilo?

Želim da kažem da su stvari bile gadne, ali ne toliko da ne bi mogle biti i mnogo gore. Nije nas rat, u to vreme još, pogodio čvorom ljudskih iznutrica posred lica; nas je

on drobio mudrije. Naš je telefon, tad već, prečesto ćutao, a nekad se od njega nije moglo živeti. Većina naših prijatelja nalazila se daleko, van granica zemlje. U napornom procesu inicijalnog samoodržavanja, u tim grčevitim nastojanjima da se ne skljojaju gde i kad nikako ne treba, oni nisu posedovali telefonske aparate, ili nisu posedovali slobodno vreme, ili, već, novac, u svakom slučaju: zvali su retko. Ponekad, do nas bi stigla pokoja razglednica iz Budimpešte, Praga, Kopenhagena, Kazablanke, Atine, Amsterdam, Londona, iz svih tih sjajnih mesta, i bile su nam uistinu drage, te razglednice, ali je, i pored toga, teško bilo odupreti se utisku da ih je sve napisala jedna ista osoba. Njihove poledine bile su ispunjene šturim latiničnim žvrljotinama, a i reči su ličile, nekako, jedne na druge, nezavisno od lokalnih prilika: „nemam posao”, „radim ponešto”, „teško je”, „ali, ok sam”, „snalazim se”, etc. etc*.

U to vreme mnogi su se kleli da nisu baš pobjegli od rata. Neki su tvrdili da njihov odlazak nema ama baš nikakve veze s ratom; otišli su jer im se išlo. Odgovarao sam im, u sebi: „Možda vam se ne bi išlo, da stvari ovde stoje iole drugačije?”

„Primećuješ razliku”, rekla mi je jednom Andela, „nekad su umirali, a sad odlaze...” Nasmehio sam se. Umirali su, istina, manje u zadnje vreme, ali stvarna razlika nije postojala. Svaki petnaestak dana pratili smo po nekog, i brzo smo ih sve prebolevali. Uopšte, 1991. darovala nam je jednu specijalnu aktivnost: izmišljali smo nove prijatelje, ili smo se družili s prijateljima naših prijatelja u egzilu, a ponekad smo se i vraćali davnim poznanstvima. Ponekad bi sve to i imalo smisla — više nismo razlikovali pravu želju od visokostepene prilagodljivosti. Učili smo se, tokom čitave te godine, novoj vrsti socijalne

* Vidi *Dodatak* — *Prilozi*: Prilog br. 2 — „Hronika odbeglih: 1990, 1991.”

tolerancije, i savladali smo je: oni, koje smo ranije, mirne duše, zanemarivali, postajali su nam dragi gosti. Takmičili smo se kad bi telefon zazvonio, i ja sam bio brži od Anđele, osobito na jesen, od kako se ugojila, i grudi su joj porasle, a stomak joj se stalno nalazio na putu, pa je nespretno šepusala, trčeći.

*

Mogao bih da se obgrlim i ogrejem tim bavljenjem Nestalima, kao slojevima kože (koje nikad dosta) ali: evo jedne kolektivne slike. U martu te iste godine održavale su se neke besmislene demonstracije, i mnogi ljudi navedeni u ovoj knjizi, a i još puno Nas pride, stajali smo, stisnuti poput sardina, u gradskom grlu, pod žutim svetlima Terazija. Kako smo bili glupi, i smešni! Vikali smo, i negodovali, bili smo strašno ljuti, a uterali smo, po konačnom bilansu, daleko više autogolova, od golova. Samo par meseci kasnije, eto šta nam se desilo. Neki su se od nas, već te jeseni, šepurili s plavih umrlica nakrivo nalepljenih na gradske bandere, neki su išli na duge terapije u *Rudo*, neki su pisali razglednice iz inostranstva, neki su se tim razglednicama infantilno radovali... pa se pitam: što smo, uopšte, na tom trgu, onoliko dana gubili vreme, kad smo dozvolili da nam se to desi? Već nam je, te jeseni, bilo teško da dokučimo postojimo li uopšte ili ne, samo je nekoliko meseci trajalo naše dokusurivanje: bili smo rastočeni blickrigom kontinuiranih niskih udaraca. U oktobru o kojem pišem, marta koji mi je predstojao, tu: na pola puta od jednog do drugog, plašio sam se više no što sam se gnušao marta koji smo pregrmeli. Plašio sam se da ću nas, tog budućeg marta, videti sve kao na neuspelom portretu koji niko od nas nije ni želeo, i da će među nama zjapiti strašni otvori, i da će nas među svim tim šupljina-

ma biti poražavajuće malo, i da nećemo znati šta jedni drugima da kažemo, pa ćemo šetkati tim obesmišljenim mestom, sad kad smo se već na njemu zatekli, moleći Boga da nas rasteraju što brže i bezbolnije, nekakvim nevremenom, grubim pogledima, psovka, vodenim topom, gumenim palicama.

Ni sad ne umem da kažem šta nas je to zadesilo, ali sam prilično siguran da se ispunio nekakav usud na koji su svi pozaboravljali, u međuvremenu. Pa, dešava se i to. Jer, nešto je zaurloalo, u tren oka oformilo je bujicu, i poneo nas. Bilo je to ravno biblijskom iskustvu. Iz tog vrtloga nalik na uskomešanu reku, tek je povremeno pokoja glava izbijala na površinu, pokoji se nemoćni ud protezao da blago šutne nabrekle guzove neba, natopljene oči hvatale su vidike koji su, iz dana u dan, bivali sve udaljeniji, ruke su izletale kao neobična bića, da ščepaju nešto čega nikad i nije bilo. Bilo nas je, iz časa u čas, u tom vrtlogu, sve manje, a svi smo deklamovali uzrujanim glasovima o peni kroz koju se propada, koja ne trpi oslanjanje, kroz koju se spopliće na groteskan način, koja nije hranljiva, kojom se ne može utoliti žeđ, koja ničemu ne služi, koja nema boju, nema ukus, niti miris, a lažljiva je i varljiva, i izjeda drage, logične stvari; ne slušajući jedni druge, blebetali smo o vazdušastoj lavi što majorizuje i niveliše, govorili smo o topljivosti, o dezintegraciji, o poslednjim trenucima jednog bolesnog sveta — vlasnika kolonije proždrljivih virusa. Priče su nam bile različite, iskustva oprečna, ali kao da je to imalo ikakve veze? Pena, u kojoj smo se davili, svejedno će ih, sve, rastočiti, izmešati, progutati. Još će, na kraju, od svog tog strašnog bola i patnje, ostati da visi samo jedan osrednji mehur, a onda će i on pući.

II

NOVEMBAR 1991.

*Moja žena drug-dealer — Lazar se nije šalio, a ne
šali se ni Anđela — O Mesecu umiranja — Kako
sam se ponovo zaljubio u Dejana — Rođaka, i
moje apsolutno tonuće, iz kojeg ću se vratiti u
jednom komadu, darovan jedinstvenim
naravoučenijem — O ocu i majci*

MOJA ŽENA DRUG-DEALER

Pomenuo sam Petra, kao osobu koja je posredovala Andelinom, i mom, poznanstvu. Logika stvaranja naše veze, ipak je nešto kompleksnija od toga; i divnija, takođe. Svi Andelini prijatelji, u to vreme, bili su zapravo prijatelji čoveka s kojim se zabavljala, a koji se, već neko vreme, nalazio u zatvoru, u Švajcarskoj. Nije to bila ekipa nekih opasnih kriminalaca, već beogradski dileri, od kojih je većina studirala, a poneki su se već bavili uglednim društvenim delatnostima. S druge strane, svi moji prijatelji, bili su korisnici njihovih usluga, pa i pomenuti Petar. Provodili su sate svojih života na gradskim trgovima, stiskajući se, cupkajući, stežući novac u džepovima, čekajući da se, po dogovoru, pojavi već neki od Andelinih prijatelja. Ali, ovi su uživali u jedinstvenoj dilerskoj privilegiji da nonšalantno, i bez izvinjenja, kasne po dobrim pola sata, ili više, pa i da se jednostavno ne pojave, ukoliko im se tako sviđi. Bili su gospodari robe koju nude, dok su moji prijatelji bili njeni robovi. S ropskom pokornošću, na ugovorene sastanke stizali su po desetak ili petnaest minuta pre ugovorenog vremena, rešeni da čekaju, iz večite bojazni da bi se, baš tog puta, mogao desiti presedan, te da bi diler mogao stići na vreme. A u tom bi slučaju (u slikovitim paranojama mojih prijatelja), videvši da mušterije nema na dogovorenom mestu, diler jednostavno otišao, a mušterija bi pala u večnu nemilost. Naravno, sve je to bila glupost, jer diler naprosto ne može stići na vreme, ali — takav je to odnos. Tu se ništa ne može.

Vremenom, Andela je naučila većinu principa poslovanja svojih prijatelja (ili prijatelja jednog zatvorenika o

kojem je sve manje razmišljala), i rešila da sama stupi u akciju. Pomalo im je i otimala kupce, jer je bila inovator: nije kasnila, bar ne previše, a njene šeme su bile pristojne. Anđelini prijatelji krajcovali su heroin bilo čime, i u ciničnim razmerama. Anđela je, istina, zakidala na meri, ali je ono što je prodavala bivalo pouzdano čisto, i dobro. Za razliku od Anđele koja se pokazala kao izuzetan učenik, ja, i pored brojnih iskušenja, nisam naučio slabije isplativi nauk *svojih* prijatelja. I tad sam, svakog jutra, iz stana u Molerovoj, pokorno putovao tramvajem, pa autobusom, u kancelariju na Banovom brdu, patio sam od lošeg varenja i gastritisa, u slobodno vreme primao sam goste, duvao i pisao, na poslu sam izdavao otpremnice, ispisivao profakture, vršio prebijanja, ratovao s cesijama, uz osećaj da mi je savršeno svejedno. Anđela je živela s roditeljima i bratom u trosobnom stanu na Novom Beogradu, gde nije volela da bude. Imala je isuviše vremena na raspolaganju, i puno novca, zaradenog, u izvesnom smislu, poštenim putem. Jeste se Anđela bavila jednom krajnje inkriminisanom trgovinom (koja se ne obavlja preko SDK, ali ima svoja neosporna pravila, pa i strukturu realnog tržišta, mada su vrednosti te trgovine pomerene u odnosu na zvaničnu) ali je, ipak, bila pošteniji radnik od mene. Ja sam svoj posao odrađivao; ona se trudila da svoj unapredi. Bila je, valjda, jedini diler u gradu koji je odobravao *ler* od nedelju dana. Po intuiciji, razumela je da je najbolje ako ga odobri (uvek, doduše, u vidu iznimnih slučajeva) svim svojim mušterijama, i ta dobrota uzvraćana joj je elegantnim gestovima dubokog prijateljstva.

Kad bi se, nakon mog posla, Anđela i ja našli u gradu, ili kod mene, u Molerovoj, obilato me je čašćavala horsom i duvanjem, tripovima ili kokom — svega je

Anđela imala u ogromnim količinama. Onako drogiran, govorio sam joj o svojim koleginicama s posla: skupini raspoloženih, neudatih devojaka loših frizura i debelih, materinskih kolena, čijoj sam se obloj nesavršenosti naglas divio, čije sam nedostatke, u tim dugim toksiniziranim monolozima, idealizovao do te mere, da bi mi se ponekad, ukoliko bi me euforija previsoko katapultirala, učinilo da bi sasvim dovoljno bilo postojati u vidu, i sa isključivim funkcijama, njihovog intimnog sundera, blaznice ili tampona: postojati, dakle, samo kao ispomnočno sredstvo s kojim se druži u samoći, i koje se, po upotrebi, baca.

Ukoliko bi, uopšte, bila u stanju da drži glavu, koja joj je prečesto padala, Anđela je u tim pričama uživala — makar onoliko koliko sam ja uživao u privilegiji da se, s takvim devojkama, družim. Iz grotla u kojem smo se nas dvoje sreli (mada potičemo s njegovih suprotstavljenih strana, pa, u tom smislu, otelovljujemo živi mit velikih svetskih ljubavnika) te su nam devojke, tako poštene, srdačne, i skromne, večito nasmejane, blistale poput anđelčića s trubama i violinama, onih dekorativnih stvorenja što krase rubove retuširanih fotografija s ulovljenim prizorima nekog, davno požutelog detinjstva.

Naravno, nije ni Anđela bila bez svoje velike teme. Lenjim tonovima, govorila je o „vereniku”, zatočenom prilično daleko odavde, sve do 1995. godine, zbog čega se njegova pozicija u Anđelinom unutrašnjem vrednovanju (što sam ja razumevao bolje od ikog) rapidno menjala. Neobično je, međutim, kako je Anđela, načinom na koji je svoje anegdote kazivala, prizivala rane helenističke pripovedačke postupke. Karakterologija njenog junaka bila je zakržljala. Sa svim se situacijama on borio prividnom ravnodušnošću, a, u stvari je tim akcijama rukovodila volja višnje providnosti. Mada je o njemu govorila

često, nije se na površinu nikad probio niti jedan podatak koji bi mi ga koliko-toliko predstavio, pa i nije čudo što me je pravi strah od te oročene senke nad našom vezom sustigao baš na svadbi. Desilo se to dok sam posmatrao Andelu kako, zanosna u kratkoj venčanici boje pudera, pleše svadbeni valcer s mojim ocem. Šta će reći taj brut, pomislio sam, kad se pojavi ovde, daleke 1995. godine, osnažen dugogodišnjim zatvorskim tretmanom, besan i jak, da položi neprikosnoveno pravo mužjaka na Andelu, a zatekne je u društvu drugog muškarca (*mene!*) čije će dete, te daleke godine (a, kako se ispostavilo naknadno, i mnogo ranije) Andela svakako imati? Kad sam svoja strahovanja izložio Andeli, te noći, u jeku zabave koju smo, za svoje prijatelje, pripremili u Molerovoj, ona mi se slatko nasmejala, ekstatična od koke i šampanjca. „Pa, on je ovoliko niži od tebe”, rekla je, premijerno opisujući tog internacionalnog kriminalca, „i... i... veoma je simpatičan — tebi bi se posebno dopao, a i ti njemu, sigurna sam. Volite istu muzku, i on puno čita, baš kao i ti; mislim, on nije u stanju mrava da zgazi.”

Tako su se neke stvari među nama sredile. Proveli smo medeni mesec u Rimu, a potom se Andela, u velikom stilu, uselila kod mene, zajedno sa svojim mačkom Faraonom, kojem su gospođa Vida i gospodin Mihajlo jedva čekali da ugledaju leđa.

Dan po useljenju, Andela se odlučila na pravo čudo. Sa predanošću osoba vernih do groba svojoj dijeti, ili već nekakvom rehabilitacionom programu, prestala je da koristi sve vrste opijata, ne bi li očistila organizam za predstojeću trudnoću. Pakao prvih nedelja tog dugog procesa ne verujem da ću ikad zaboraviti. Andela se znojila, nije mogla da se skrase na jednom mestu, lupala je vratima za svaku božju sitnicu, jurila je Faraona papučom po kući bez jasnog razloga, žalila se na kostobolju, muč-

ninu i bolove u zglobovima, ali — nije odustajala. Jedino što je doručkovala, ručala, i večerala — bensedine. A, i duvali smo, od jutra do mraka. Moji prijatelji/Andeline mušterije, pokazali su se kao prave napasti. Vršili su opsadu našeg stana, jer im se nije, nakon poslova s Andelom, vraćalo u dilerske čeljusti njenih prijatelja; bili smo sigurni da je opsada tekla u skladu sa detaljno razrađenim planom jer nas bukvalno nisu ostavljali na miru, a kad su najzad uvideli da su sva njihova nastojanja uzaludna, u očajanju, zamrzeli su — mene. Tvrdili su da sam ja odgovoran za Andelinu odluku da se dovede u red, odluku koja je usloвила njen jednostrani raskid svih poslovnih veza i odnosa. Međutim, Andela se na njih nije nimalo obazirala, kao ni na činjenicu da, bez njenih redovnih prihoda, sve češće ostajemo bez novca. Čistila se čitavih godinu dana, i nekako mi se čini da je ostala u drugom stanju prvi put kad mi je dopustila da se izlijem direktno u nju. Kad mi je to, ushićenim glasom, i objavila, ja se nisam bunio. Želeo sam potomka, a što se Andele tiče — svi navedeni potezi ukazivali su na iskrenu volju da se, jednom za svagda, susretne sa svojom pravom prirodom, da postane upravo ono što je oduvek želela da bude — *domaćica*.

LAZAR SE NIJE ŠALIO, A NE ŠALI SE NI ANDELA

Lazar dugo nije pripadao rastućoj zbirci naših redovnih tema, i tek kad se Anđela preselila kod mene, rešio je da se nametne, te tako postane redovni deo naše bračne rutine. Njegove subotnje vizite nalikovale su na socijalno sažaljenje; posećivao nas je kao što glumačka legenda posećuje posrnulog prijatelja iz detinjstva u staračkom domu, kao da iz puke pristojnosti popunjava vreme za njega rezervisano, mada je lično uplatio tu rezervaciju. Nakon tri-četiri nenajavljene posete, uvek u isto doba istog dana, stvorio je u nama neku vrstu uslovne reakcije, pa ako bi već neko od nas dvoje predložio neki drugi aranžman za subotnje prepodne, ono drugo bi uzvraćalo, ne bez određenog zadovoljstva: „Pa, kako ćemo? A Lazar?” Strahovali smo da bi ga naše odsustvo moglo povrediti.

Lazarova prividna krhkost zamenjivala je šarm, kojeg mu je nedostajalo. Anđela je na tu krhkost bila posebno osetljiva. „Ti ne znaš šta to znači, biti starija sestra”, rekla mi je jednom, potresnim glasom, i meni je to bilo smešno. Ali, ubrzo se ispostavilo da zaista ne znam. Anđelin pojačan osećaj odgovornosti za Lazara poticao je od njegovog rođenja, kad je ona imala četiri godine. Još od malena preuzela je na sebe jedan težak zadatak: da mu bude vodič neutabanim stazama odrastanja. Iza toga, stajala je jedna svesna namera, oružje čiste mržnje — da jedini život njenom životu podređen, pretvori u nepodnošljivi svrabež. Ni nakon takve ispovesti, nije mi bilo ništa jasnije kako je to maleno biće moglo tačno znati šta da učini s jednim, još manjim, bićem! Pa još, povrh svega, bez

obzira na motive koji ionako nisu prevazilazili standardnu ljubomoru prvog deteta prema drugom, ispada da nije ni tako lako, kao što se smatra, nekog nakrivo nasaditi. Podvojenost jednog takvog odnosa, prema Anđeli, razdiranoj učestalim grižama savesti, i plimama plamtećeg stida, jeste užasna. Mada ga je, po nejasnom nahodanju, koje se, s godinama, pretvorilo u verzirani odnos, kinjila i maltretirala, ona pamti da ga je i intenzivno volela, mada se i to trudila da iskazuje suprotnim, tipično sestrinskim, reakcijama — prigovorima, i tužibabskim izmišljotinama, lažima i klevetama, omalovažavanjem i splektarenjem. Oblikujući ga slobodno, kao grudvu plastelina, rezultate višegodišnjih napora (a, štipala ga je dok se još nalazio u kolevcu, gurala ga u prolazu dok je učio da hoda, tukla ga četkom za kosu po tabanima kad roditelji ne bi bili u blizini, kasnije mu je potapala jadnu, pegavu glavu u lavor ispunjen ledenom vodom, gađala ga je nožem za hleb u tobožnjim izlivima bezrazložnog besa, saplitala ga na mestima gde bi se pad mogao ispostaviti fatalan, podsticala ga da Vidine štrikaće igle gurne u živi šteker, da dlan položi na usijanu plotnu, da zrna pasulja gura u nos i uši, kao i da skače s krova Mihajlove garaže, na hrpu šuta i slomljenih cigli), te rezultate nije očekivala da spazi odmah. Njima je bila nagrađena nakon dobrih petnaestak godina truda, kad je Lazar, jednog dana, na sveopšte zaprepašćenje, s tim što je jedino Anđela posedovala valjano objašnjenje koje je, međutim, odbijala da podeli, naprasno napustio školu, i odlučio da telo izvrzne svakolikim iskušenjima. Činio je to stihijski, bez jasno definisanog cilja, u grčevitoj potrazi za odgovarajućom ideologijom. Od tog su mu perioda grudi ostale prošarane ožiljcima od žileta kojima je parao kožu, bledunjave ruke trajno unakažene tamnim pečatima — opekotinama od ugašenih cigareta. Ali, kako to biva, već je neko stigao, i

podario mu okvir unutar kojeg da deluje. Lazar je stavljen pred svoj prvi zadatak, koji je glasio otprilike ovako: *Telesnu vreću od Žuči, Sline i Vazduha sasvim osporiti, kako bi se, unutar nje, začelo Jaje jednog novog Lazara.*

Već se tad Andela, mirne duše, mogla povući u stranu, i zauzeti blagoironičan stav. Ali, nije. Naredna faza njene pigmalionske delatnosti, i pored sve češćih bolnih zapitanosti nad rezultatom, sastojala se od neprestanog bombardovanja zamerkama i uvredama, sitne dorade i poliranja svih, eventualno preostalih, grudvi samopouzdanja, kojeg je objekat mogao imati još samo u mrvicama, od čega se jadni, površinski Lazar-*Izvršilac* ježio i durio, ali se ta delatnost njega slabo i ticala. Sakriven duboko unutra, nevidljiv za mnoge ali ne i za Andelinu podsvest, Lazar-*Naredbodavac* osećao se sjajno — svaka njena akcija upravo je Njega hranila, i jačala.

„Ali, šta ti je sve to trebalo?“, upitao sam, zapanjen, a Andela me je pogledala kao neprijateljsku zver, i briznula u plač. Opet, šta ja o čitavoj stvari znam? Možda je Andela, poveravajući mi se, svojim postupcima pridavala isuviše važnosti, u svetlu događaja koje ću izneti nešto kasnije. Njene suze su bile česte, i ponekad sam sumnjao u njihovu težinu — činile su mi se krokodilske. Ali, ponekad, njen bi bol bivao uverljiv; ponekad sam plakao s njom, iz solidarnosti. Prepoznavao sam sve ono dobro u svojoj supruzi — pa, to je žena koju volim; prste sam provlačio kroz njenu kosu; u Andelinim dubinama plovio je, tad, jedan kosmonaut, spreman da napusti matični brod: *naš Sin*. Ipak, njenim se bolom trebalo baviti još ranije, na vreme, a ne tad, kad je sve već bilo gotovo. Trebalo ga je preispitati onda kad smo, umesto uobičajenog subotnjeg Lazara, s perčinom i knjigama pod miškom, dobili telegram kojim nas je obavestavao o svo-

joj definitivnoj odluci da se, ipak, odazove pozivu za mobilizaciju, pravdajući to, još jednom, radije karmom, nego ličnom željom. Čitajući škrtu poruku više puta zaredom, Andela je gladila stomak otvorenim dlanom. „Radi mi se hors“, rekla je, pomirljivim glasom, uz nečujan uzdah (pomenuvši, tako, heroin po prvi put otkad živimo zajedno) ali joj je ruka, dok je presavijeni telegram spuštala na sto, nekontrolisano zadrhtala.

„Možda se predomislio?“, ponudio sam neuverljivu opciju, u trenutnom nedostatku bolje, i to je sav negativni naboj koji se u Andeli nakupio, preusmerilo na mene. Zamalo da, nakon teške prepirke i međusobnog optuživanja, sledećih nekoliko dana provedemo u uvređenoj šutnji, i izbegavanju; raskrivila su nas blaga, sunčana popodneva.

Jednog takvog poslepodneva, posetili smo i Andeline roditelje. Oni su bili uljudni, kao uvek. Ponašali su se kao da se ništa neobično ne dešava — pretpostavljam da su imali najbolju nameru da ne testiraju, dobro im poznat, Andelin temperament, ali pristup im je bio sasvim pogrešan, jer je ta prividna ignorancija Andelu upravo razdraživala. Osim toga, dugovala im je obračun koji se ticao potpisivanja poziva za Lazarovu mobilizaciju, a njeni roditelji drugo i nisu očekivali jer im je stečeno iskustvo razdvojenog života već nagoveštavalo da ih kćerka posećuje uglavnom kad namerava da se s njima posvađa. I tako, kad je Andela smirenim tonom otvorila temu Lazarovog odlaska na front, ja sam se stresao, ali trebalo je videti Vidu i Mihajla: poput maratonaca na startnoj poziciji bili su napeti, pripravnici, i pod teškom tremom. Njene početne optužbe odbijali su usaglašeno, kratkim rečenicama, trudeći se da je ne izazivaju, a, ujedno, omogućavajući tim unakrsnim odgovorima jedno drugome kratke predahe za prisabiranje misli. Ja sam takve

utakmice već više puta gledao, i ponekad bi one uistinu bivale komične, mada su se, po pravilu, okončavale teškim porodičnim tragedijama, koje su, opet, bivale kratkog veka. Sve to oni, naprosto, nisu primali k srcu. Ali, vrhunsko iskustvo je bilo naći se još jednom u sred tog vrtloga, čuti Anđelu kako vrišti: „Gadite mi se! Gadite mi se! Oduvek ste mrzeli Lazara, oduvek ste mrzeli mene! Kad ste nam, u bilo čemu, pomogli?!” itd. itd. dok Vida govori uglas s njom, u jalovom nastojanju da je nadjača: „Šta je? Šta hoćeš? Kako te nije sramota? Potpisala sam, pa šta! Kakve to veze, uopšte, ima s tobom? Uostalom, Lazar mi je rekao da potpišem, ako ti je baš stalo da znaš, da, jer sam uglavnom kod kuće, a njega nikad nema! Eto ti! Šta ti znaš šta ja o svemu tome mislim, sram da te bude!”, a Mihajlo se, istovremeno, obraća meni: „Hej, slušaj, nije zezanje. Ovde, dve zgrade niz blok, dvojicu sa trećeg sprata uhapsili zbog izbegavanja vojne obaveze. Šta vi mislite, deco!”

Obično u tim svađama postoji prelomni momenat kao posledica propusta u, inače stabilnoj, odbrani *Mihajlo—Vida*. Ovog puta propust je učinila Vida, kada je lakomisleno priznala da uopšte ne zna gde se na frontu Lazar nalazi, pa i nesrećno dodala, dok se Mihajlo trudio da je ućutka pogledom: „Pa, obećao je da će pisati!” Mada se, istog časa, modrih obraza, svesna fatalne greške, Vida ugrizla za jezik, Anđela nije propustila trenutak da krene u brutalni verbalni napad. Ogromna od onolikog stomaka, skočila je na noge; tako raskrečena i masivna, ličila je na agresivnog buldoga spremnog za okršaj. Urlajući najgornije uvrede i psovke, kupila je svoje stvari po kući, besno se češljala, i sakupljala kosu pred ogledalom u predsoblju. To je činila uvek kad bi osetila da svađa dostiže vrhunac, jer je dobro pazila da poslednja bude njena, na taj način što je kraj svog deklamova-

nja poklapala sa izlaskom iz roditeljskog stana, koji je napuštala tako besno i silovito, kao da se u njega više nikad neće vratiti.

Još je neobičnije kako su se, u toj kući, kroz svađe, koje su predstavljale način života i porodični manir, provlačile i neke druge stvari. Recimo, ovaj put, neznano kako, dok je svađa bila u punom jeku, darovani smo popriličnom količinom londonskih štangli u staniolu, a kad je sve krenulo nizvodno, i kad se videlo da se novi porodični raskol ne da izbeći, Mihajlo se pokazao voljnim da situaciju izgadi jer se, dok je Anđela sipala psovku za psovkom, a Vida gorko plakala nad sudovima u kuhinji, odjednom pojavio sa svojim novim patofnama na — kako je naglašavao hvaleći ih, ne bi li nekako anulirao svađu — „bočni driker”. Njegovo dirljivo nastojanje nije urodilo plodom, pošto je sve već bilo rečeno. Anđela je vidno posustajala i gubila inspiraciju, ali je, rešena da sprovedeni napad okonča spektakularno, iznenada učinila nešto što nikad pre nije ni pokušala. Tresnula je one štangle o pod, tako da se staniol raspao, a prhko se testo rasulo po tepihu, mrljajući ga džemom i mlevenim orasima. Onako zapanjenog, šćepala me je za ruku, pa, pre nego što sam stigao da se pozdravim s njenim roditeljima, koje sam ja, inače, prilično voleo, izvukla me je u hodnik, silovito tresnuvši vratima, pri izlasku.

O MESECU UMIRANJA

A sve to vreme, mesec Novembar proždirao je sopstveno srce. Dubrovnik, aktuelan i bombardovan u oktobru, zamenile su šamarajuće vukovarske vinjete. Uplakana Andela oslanjala se bradom na naslon sofe, posmatrajući krhotine razorene naseobine na Dunavu i Vuki, negde iza saharinskih izliva ratnog TV-reportera rustičnih crta. Krivudavim dijagonalama, po našem ekranu, bludele su kolone otupelih lica, izmiledih iz podruma nakon stotinak dana, stidljivo su nam se smejućila, pokazujući krnje zubiće, sedokosa deca, telo muškarca glavom se oslanjalo na zid nečega što je možda nekad bilo njegov dom, na glavi mu se taložila nedostojanstvena hrpa šuta, neki vojnik spaljen je do kostiju, crna masa se, još uvek vrela, gadno pušila, videli smo i mladu ženu bez pola glave, izbeglice koje se smrzavaju po sportskim halama, leševe ljudi i leševe životinja rasute po ulicama jednog utućenog grada kojim su se, nakon obavljenog posla, vozikali nekakvi ljudi u džipovima, a strepeli smo da, u tom ludilu, ne ugledamo Lazara, razularenog, pijanog, i neobrijanog, poput mnoštva oslobodilaca.

Tako smo krenuli da gasimo TV. Razumeli smo da, jednostavno, nismo u stanju da se s takvim prizorima nosimo. Umorni od strahota, svesni da će navikavanje na Smrt trajati duže i biti bolnije nego što smo, u svojoj sramotnoj naivnosti i oholosti, računali, kao i zabrinuti više no ikad za Lazarovu sudbinu, tešili smo se mislima o Novoj godini. Besparica u koju smo zapali, bila je nepodnošljiva. Nikad nam lošije nije išlo. Srećom, zaokupljala nas je izvesnost deteta, inače bismo se, svakako, već ujedali.

Ovako: ponekad bismo šetali gradom, pazarili bismo benke ili igračke — za nešto krupnije jednostavno nismo imali — a prodavačice su nas ispraćale sa „hvala lijepa”. Ali, ni ta terapija nije zalečila, vukovarskim prizorima otvorene, rane. Sve češće, Andela je prekorno vrtela glavom. Jednom, u kuhinji, misleći da je ne vidim, ljuto je zvignula šamar svom stomaku, ali se odmah preнула i zajecala, sručivši otežalo telo na stolicu. Znam da je tad trebalo da istupim na scenu, i naša bi ljubav doveka cvetala, ali nisam: samo sam se kukavički povukao u dnevnu sobu, i to na prstima, da Andela ne otkrije moje slučajno prisustvo. Neka me je tuga obuzela te večeri, dok je, svesrdnije no inače, radila vežbe za porođilje. Ležeći na leđima, dizala je jednu pa drugu nogu u vazduh. Prišao sam joj otpozadi, kleknuo, i poljubio je u vrat. Veoma naglo, kao da će pasti, šćepala se za mene. Držala me je čvrsto. I, istina, pod nama je zjapila provalija.

Sutradan, ili možda prekosutra, Andela me je sačekala s posla, blistajući — imala je nekakve vesti o Lazaru. Već nekoliko dana, u vreme koje sam ja provodio u kancelariji, ona se upuštala u uzaludna traganja po beogradskim kasarnama gde se vršilo privremeno interniranje mobilisanih lica, pre konačnog rasporeda na teritorije zahvaćene ratom. Kako mi je ispričala, otišla je i u vojni odsek, ali tamo su tvrdili da ne znaju ništa, izuzev da se Lazar uredno odazvao pozivu — to je zadovoljavalo sve njihove potrebe za informacijama. Lazarovi prijatelji, ili kako se oni već međusobno oslovljavaju, nisu bili ništa kooperativniji. Kad ih je Andela posetila u njihovom Hramu, smešili su joj se široko, pevali *Hare Krišna*, počastili je vegetarijanskim ručkom koji joj je prijaao, ali ih je napustila saznajući više o njihovim perlama i frizurama, nego o svom bratu. Možda oni zaista nisu znali

ništa o njemu, a možda su ga odbacili, sasvim je moguće da su u njemu videli jednog od onih srozanih Iskušenika koji iskušenju ne odole, pa ih je bilo sramota?

I tako se dogodilo da je umorna Andela, u autobusu, pri povratku iz Hrama, ne znajući više kome da se obrati, susrela poznatu osobu, a ta ju je poznata osoba obavestila kako se njen prijatelj, ili rođak, ili već neko (taj je deo priče zaboravila, pod snažnim utiskom onog što je sledilo), upravo vratio iz Bršadina, gde je bio u istom vodu s Lazarom. „Pa, šta kaže, kako je Lazar?“, pitala je Andela, jedva, a glas joj je posustajao od uzbuđenja. „Dobro je“, odgovorila je poznata osoba, i slegla ramenima. „Valjda.“

Lazar je poginuo tri dana kasnije. Vest o njegovoj pogibiji stigla je do nas telefonskim putem, grčajućim glasom gospođe Vide. Čitav je dan Andela povraćala. Ja nisam otišao na posao, da bih bio pored nje. Strahovao sam za naše nerođeno dete. U šta ga to uvodimo (pitao sam se, pridržavajući Anđelino čelo, lepljivo od hladnog znoja), šta to tako sjajno imamo da mu ponudimo, čemu da ga naučimo, i gde je ono malo obećane svetlosti u postojanju?

KAKO SAM SE PONOVO ZALJUBIO U DEJANA

Sledećeg jutra, probudio sam se, otežao od malodušnosti, i nemoći. Nespokoјstvo pred činjenicom da nam nije ostavljeno ništa izuzev beznada, boјazan da se, sa tim bednim kapitalom, nećemo tako lako održati na nogama, tresla me je poput groznice. Anđeli je, prirodno, bilo još gore. U novi dan ukoračila je, nakon neprospavane noći, s visokom temperaturom, i bledilom u očima. I sam neispavan, i tog sam dana odsustvovao s posla. Zato sam se istuširao, i otrčao do grada, da pazarim makar nešto od lekova sa spiska koji je Andela za mene načinila, budući da smo se svih kućnih zaliha oslobodili iz predostrožnosti. Lekove je Andela, inače, tamanila kao slatke bombone, što sad nikako nije smela, zbog trudnoće.

Čim sam iz prašnjavog hodnika iskoračio na mokru, crnu ulicu, primetio sam da se nešto dogodilo tokom noći koju smo proveli upuštajući se u nekakve besmislene razgovore o Lazaru prekidane jecajima, te noći kad su mi se, po prvi put, Anđeline suze učinile lažne, mada sam jeretičku misao, istog časa, odagnao od sebe. Kao i uvek, čim sam iz Molerove izbio na Bulevar revolucije, u pauzi između dva naleta ulične buke, do mene je doprlo nekoliko psovki sa različitih strana. Bio je to večiti žagor nezadovoljnih, koji mi se inače gadio, sterilno kmećanje iz kojeg se nikad ništa neće izroditi. Ali, ovog puta, žagor je u sebi sadržavao sveži tonalitet — jedan diskretni ali sudbinski diskurs. Prostačko kanonsko pevanje, brutalno u svojoj nemoći, bilo je obogaćeno slabašnom, dirljivom frazom — rezultantom učestvujućih glasova. Izmičući čulu sluha, ta mi je fraza iritirala instinkt, i gle! — opi-

jenom, iznenada mi beše žao svih ljudi na ovom svetu kojima nije preostalo ništa izuzev da psuju (a nekad sam im se oholo podsmevao). Beše mi žao svih nas. U bljesku iznenadne i sveprožimajuće vizije, koja je pocepala uobičajeni bulevarski prizor ispred mojih očiju, ugledao sam nas sve, kako bežimo, dok se tlo pod našim stopalima, uz stravičnu ciku, lomi, i otvara, a iz tih se dubina širi nepodnošljivi zadah vekova koje smo, u svojim inertnostima, propustili da iskoristimo na dostojan način, čitava jedna pulsirajuća sipa nam se odatle podsmeva, nezainteresovana za užas koji joj ponizno dočaravamo mlakim pokretima, i željom da nas nema. Tokom karnalne bahanalije koja je trajala sekund, u dubinama tog bunara od mesa nestale su nasumice odabrane žrtve. Njih beše mnogo. Svi koji se nisu snašli i potražili zaklon, svi koji su zastali zatečeni, odnešeni su, poput zmajeva koje nam iz ruku otrgnu novembarske košave.

Trebalo bi, valjda, da budem užasnut, ali ja sam, poput ostalih mojih sugrađana, nastavio da se krećem popljuvanim ulicama, verziranim korakom domoroca koji, bez bojazni, prolazi podnožjem živog vulkana na ostrvu gde njegovo pleme, i pored mnogih žrtvi koje vulkan oduzima, generacijama već, opstaje. Obišao sam nekoliko apoteka, dok nisam pronašao tri od ukupno sedam lekova sa spiska, usredsređen na posao koji treba obaviti, a kad sam Anđelu nazvao iz telefonske govornice da proverim da li je sve u redu, javila mi se telefonska sekretarica. S olakšanjem, spustio sam slušalicu. Bio je to pouzdan znak da je Anđela, nekako, uspela da zaspi. Tako sam, osvrnuvši se na ulicu, progledao i jednim dubljim okom: sebičnim okom lične slobode, raspoložen što nigde ne moram da jurim, što, u principu, ništa ne tabana za mnom sa namerom da me pojede. Ulica je svetlucala pod

dejstvom boljeg poimanja, a negde na njenom drugom kraju, u masi sveta koja se tuda kretala, detektovao sam jednorukog Dejana. „Hej!”, uzviknuo sam, uzbuđen prijatnom logikom činjenice, da Dejana, eto, srećem samo dan nakon što smo saznali za Lazarovu smrt. Istina, njih dvojica jedva da su se poznavali, ali su sada, svaki na svoj nesrećan način, pripadali jednom istom neregistrovanom kružoku. Korak kojim se Dejan kretao bio je tako brz da mu je desni rukav, zjapeći prazan (i slobodan; jer Dejan ga nije, kako to obično rade invalidi, priheftao, niti ugu-rao u već neki od džepova), šibao prolaznike koji su se trudili da umaknu od tog biča. U strahu da ga ne izgubim u vrevi, uzviknuo sam, oštrije nego maločas: „Hej, Dejan! Čekaj!” On se zaustavio naglo, kao rafalom presečen, pa je, vidno bleđ, zaškiljio ka meni. Prepoznavši me, nasmešio se s olakšanjem, i sačekao da mu se pridružim. Rukovali smo se levim rukama pretvarajući se kao da ne činimo ništa neobično. Bilo mi je drago da vidim Dejana kako se smeje na prepoznatljiv način, i zajedno smo se uputili u pravcu Molerove, budući da sam ja svoja posla obavio, dok je on imao neke obaveze negde oko Kalenića. Koračajući pokraj mene, Dejan je hrabro davao sve od sebe ne bi li ostavio utisak osobe sa kojom je sve u savršenom redu, ali nekakve promene — promene, naravno, teže sagledive od brutalnog nedostatka desne ruke — probijale su tu napornu celodnevnu projekciju, kvareći je. Prvi od kuršlusa desio se kad me je, kao nehajno, ali zapravo nespretno, upitao: „Koga viđaš?”, što bi lako izrekao neko ko se upravo vratio sa dugog studijskog boravka u inostranstvu, ali, naravno, ne i Dejan. Njegovo se lice iskrivilo od nesigurnosti koja ga je gušila dok je preko usana, pretpostavljam psujući u sebi, prevaljivao tako jedno obično pitanje, koje je puka neobičnost naše situacije, pretvorila u rogobatno čudovište.

Zbunjen, potresen, uspeo sam da mu ne odgovorim. Prelazeći rasejano na loše odabranu drugu temu, primetio sam Dejanov tik. Nalikovao je na životinju koju je upravo priklještila klopka. Znao je, kao i ja, da mi je tim nesrećnim pitanjem, otkriningo vratanca ka jednom Dejanu sasvim drugačijem od onog kojeg sam ranije poznavao. Provukao sam se (ko tu priliku ne bi iskoristio?) i video ga kako govori duplo brže no ranije, kako reči nervozno prelama, rečenice retko dovršava, a palcem preostale ruke neprestano dotiče prstenje na srednjem i domalom prstu. A i hodao je, taj novi Dejan, na jedan jedva primetan, ali vidan način, skakutavo.

Ipak, uskoro potom, pravednost je učinila da i na mene dođe red da izjednačim rezultat. Moram da naglasim da je moja namera bila razumna, pre no što me je napustila, ali ko kaže da i Dejanova nije tako sjajno zvučala u glavi? Želeo sam, naime, da prekinem to obostrano obigravanje goruće teme, jer je, mada smo skupa koračali jedva desetak minuta, postalo jasno da nad svakom temom koje se dotaknemo lebdi senka Dejanove izgubljene ruke, koja je unela čitavu pometnju u njegov život, pa se, zbog tih smetnji na vezama, mi razumemo slabije nego inače. Pitao sam ga: „Pa, kako ruka?”

Ono što sam želeo da pitam bilo je, valjda: „Kako bez ruke?”, ali — zbunio sam se, i pitanje mi se narugalo na strahu. Mada sam pred njim, sleden od neprijatnosti, mogao samo da zamuckujem, Dejan se ogrejao mojim lapsusom, nakašljao se, i odgovorio, uz mali osmeh: „Ništa nije isto. Vidiš, nije dobro, ali dobro je, kapiraš. Neki ljudi su još uvek isti. Šta ja znam... Naučio sam da ne stojim ukrivo”, a telo mu se, samo od sebe, ilustrativno smestilo u habitus invalida-početnika. Iako sam se sebi doimao kao hirurg kojem je operisano lice maramicom upravo pokupilo graške znoja s veđa, osetio sam kako

moja prijateljska ljubav prema Dejanu cveta punim intenzitetom, u sred tog tužnog meseca umiranja.

Budući da smo već prevalili dobru polovinu Bulevara, Dejan je još ubrzao tempo izlaganja svih stvari koje je namerio da mi ispriča. Tako sam, jedva ga prateći, saznao da kroji nove planove: neće se više baviti muzikom ni u kojem vidu, već namerava da osnuje agenciju za seksualno posredovanje. Čak me je pozvao da mu budem adut za ucveljene, klimakterične žene, obećao mi je, onako usput, milione samo ako obrijem zulufe, ali mi nije dozvolio i da na ponudu odgovorim. Bio je ponesen novom temom: o tome kako Jelena, njegova bivša devojka, nikad nije kod kuće, kad je nazove. Ispriča se, zato, s Viktorijom, Jeleninom bakom, koja ga je i ranije volela nekako potpunije od same Jelene. Već sam znao da je moj svaki komentar izlišan, da ga Dejan ionako neće čuti, pa sam mirno sačekao da otkuca jedna fina stanka, a onda se on ponovo oglasio. Izmenjenog glasa, utonuo je u dugu, nepovezanu tužbalicu o tome kako su mu usta, otkako se vratio u Beograd, puna neke pseudo-koračnice s psovka-ma rableovskog tipa, koju je naučio na frontu. Tvrdio je da ga to nervira više od nedostatka ruke. Probudi se u pola noći s pesmom na usnama, a nije siguran da li je to pod njim njegov krevet u roditeljskom domu, ili je sve to samo višeslojni san čoveka iznurenog bitkama čija leđa žulja oštri kamen pod posteljom u bivku, dok napolju pršti, i u haosu neočekivanog napada, stropoštavaju se poznati ljudi. Što god da je činio, jadni Dejan, ta mu se koračnica vraćala, da ga muči. Sedne u autobus br. 24, tek da bi uživao u onih par finih beogradskih ulica, a ona bubnja u njemu. Pogleda ljude na ulicama, i ne vidi ništa sem rasformiranih vodova, divlje čete naoružanih građana, nokte i zube. I, svi su mu sumnjivi. Plašljiviji je nego ikad, a

nekad se posvuda zavlačio, i vukao se sa svima — nije u njemu postojao ovaj strah.

Uto smo se i zaustavili, ispred Molerove. Pored mene, hodala je ličnost iz nekakvog holivudskog filma o ratnom veteranu, i takav Dejan me je fascinirao. Mada je Molerovom daleko najlakše izbiti na Kalenić, bilo je logično da će on radije odabrati da nastavi dalje sam, uz Bulevar. Naše oklevanje, pred izvesnošću oproštaja, popunilo je urlikanje crvenog Ikarusa. „Znaš da je poginuo Lazar?“, rekao sam, kroz tu buku. „Ko?“, upitao je Dejan, namrštivši se. „Lazar“, objasnio sam, „Andelin brat“. Dejan je slegnuo ramenima, kao da me ponovo ne razume, ali mu je i svejedno. Obliznuo se, i odmahnuo glavom. Njegovih pet prstiju preplitalo se u displeju nervoznih tikova. Ali, to lice koje sam posmatrao, zadivljen (jer bilo je to lice jedne filmske ličnosti) iskazivalo je neko divlje, režeće veselje. „Zaista nećeš na kafu?“, ponudio sam, da presečem prenapetu žilu trenutka, siguran, uostalom, da Dejan moj poziv neće prihvatiti. „Andela spava, mislim, ali bi joj bilo drago da te vidi.“

On se, za uzvrat, nasmešio, i odmahnuo glavom. Nisam izdržao, a da ga ne zagrlim pre konačnog rastanka. Duboko sam verovao da se nećemo skoro čuti, a kamoli videti, a učinio mi se, uprkos svemu, hrabar. Jer, nije pokazivao nameru da klone; bilo mu je loše, ali je balansirao preostalom rukom, i činilo se da će jednom, čak vrlo skoro, zaista uhvatiti ravnotežu, pa makar to bilo i preko biznisa seksualnog posredovanja. Taj nagli izliv privrženosti, Dejan je primio uz blago popuštanje. Nešto je u njemu krčalo, i lomilo se, ali držao sam ga dovoljno dugo, i na kraju me je obuhvatio čitavom rukom. Pripravan na celokupni doživljaj, ipak sam se gotovo ugušio u suzama, kad mi je njegov patrljak, onako nemoćno, zadobovao po ramenu. Bilo je, ipak, nekakve harmonije

u tom cimanju. To je bio jedan patrljak koji bi itekako znao šta da radi, samo kad bi mu ponovo ukazali šansu da bude ruka. Toliko mi je taj patrljak bio drag u tom času, da bih ga najradije poljubio, iz najčistijeg prijateljstva, kao što se ljubi obraz, samo kad ne bi bilo tako neumesno.

RODAKA, I MOJE APSOLUTNO TONUĆE, IZ KOJEG ĆU SE VRATITI U JEDNOM KOMADU DAROVAN JEDINSTVENIM NARAVOUČENJEM

Lazarovo telo, sa sedam prostrelnih rana, stiglo je u neobičnom sanduku, uz SMB pratnju. Plata, koju to telo nije stiglo da primi, transferovana je, redovnim putem, na račun oca. Pognut pred kovčegom, gospodin Mihajlo je plakao. Mladi poručnik iz pratnje nije znao šta da kaže, bilo je tako jasno da ga čitava situacija izbezumljuje. „Morate biti jaki”, ponavljao je jednoličnim glasom, rečenicu iz nekog nepisanog klišea.

Od Lazarovih prijatelja, bez obzira na partu objavljenu u *Politici*, s obaveštenjem o vremenu i mestu kremacije, nije bilo ni traga ni glasa. Oni su sedeli u svom Hramu, i nije ih zanimalo spoljni svet koji je, neprosvećen, podnosio udarce bez nekog sličnog garda. Ili su samo sedeli tako, uronjeni u kvalitetni tonik sopstvene dogme, ili su Lazara, da ne grešim dušu, nekako oplakali, ali su odlučili da to ne podele s nama. Uopšte, odsustvo mladih ljudi na groblju, bilo je poražavajuće. Izuzev dva vojnika, koja su se tu našla po obavezi, i neke Lazarove i Anđeline dalje rodake, šepusavu povorku činili su sredovečni ljudi u tamnim kaputima, uz nekoliko antiknih noseva modrih od hladnoće. U toj procesiji, osećao sam se poput uljeza, daleko od Anđele, zaštićene čeonom pozicijom, crninom, pomenutim bledilom u očima koje će se tu zadržati sve do rođenja našeg sina, i neospornim stomakom. Hodao sam, dakle, nesigurnim korakom, nasilno udaljen predaleko od svog oslonca. Kako bi imao razumevanja za moje učešće

u neobičnoj avanturi koja je iz toga proistekla, čitalac mora razumeti da mi nije bilo lako!

Napomenuo sam već da sam, tokom poslednjih nekoliko godina života, video mnoge pogrebe, ali takvom još nisam prisustvovao. Tužni i komični ritual, nehotice priređen, u potpunosti je odgovarao mojoj ličnoj ideji o Lazaru, i Lazar je preda mnom, nakon što se čitavo ludilo okončalo, u vreme kad sam tonuo u opuštajući san, zasvetlucao oreolom sveca. Ako se izuzme vreli šamar koji je jedan pop prilepio đaku pred samom kapijom groblja, u vreme našeg okupljanja, sve je, moglo bi se reći, bilo umereno dostojanstveno, do trenutka kad je pogrebni službenik s velikom dioptrijom (viđao sam ga i pri ranijim kremacijama) vršeći nametljivu organizaciju, krenuo da daje znak rukom nevidljivom saradniku, da kovčeg s Lazarovim telom, aktiviranjem proste hidraulike odra, može spustiti u dubine čistilišta. Koračajući ritualno unazad, mahao je energično poput saobraćajca, a onda se sapleo o filadendron, i tresnuo na mermerni pod, a zadnjica mu je glasno pljusnula. „Jao!” vrisnuo je, povrh svega. Rodaka, koju sam pomenuo, a koja je stajala do mene, nije izdržala. Nasmejala se, i taj se kikot neprirodno oglasio na mestu gde se ljudi tako retko smeju. Dok se ledila od otrovnih pogleda većine prisutnih, organizator se povratio iz šoka. Kovčeg se škripavo gubio u dubinama krematorijuma, i izgledalo je kao da će se, svakog trenutka, ta dotrajala sajla prekinuti nadvoje, a da će kovčeg sleteti, i smrskati se u paramparčad. Toliko me je panika pred tom mogućnošću stegla, da sam morao da se iskradem napolje, i dođem do vazduha. Dok sam izlazio na prstima, odnekud je do mojih ušiju doleteo novi rodakin kikot, i klopotavi udari ženskih potpetica. Tad sam veoma jasno osetio vrelinu njenog pogleda na leđima; bio sam već na samom izlazu, svež vazduh me je opuštao, a

preda mnom se pružao prizor koji bi bio idiličan samo da su okolnosti drugačije: šest promrzlih radnika u gunjevima, zbilo se oko napuštenog srebrnog poslužavnika sa žitom i rakijom, i častilo se direktno iz flaše. Okrenuo sam se na petama da se suočim s pogledom koji me je pratio, a jeka prolećnih zvončica, neprilična u to doba, zagolicala mi je i poslednju malju s unutrašnje strane butina.

„Ja ne znam šta mi je bilo”, rekla je rodaka, tihim, melodičnim glasom, ozbiljnog lica. Imala je oči crne poput zifta, a pune, glatke usne, činile su je romantično lepom. Govorila je bez ikakvog akcenta, veoma mirno, a svoju božanstvenost nosila je na sasvim različit način od Anđele. Anđela se iza svoje lepote nalazila čitavim bićem, poput vlasnika veličanstvenog odevnog predmeta. Rodaka je sopstvenu lepotu držala pod nekakvim ključem, drhtala je plamtećim stidom i čudnovato čitkim iščekivanjima, a i ja sam drhtao pred njom, kao što bih drhtao pred filmskom divom kad bi se preda mnom pojavila u omiljenoj ulozi, mada je zapravo bila samo obična lepa devojkica, kakvih je u Beogradu mnogo. Razmenjujući uzgredne rečenice, pošli smo grobljanskom stazom, jednim od onih malih putića oivičenih krstovima, koji nepredvidivo krivudaju pred vama. Koračali smo nogu pred nogu. Rodaka mi je, gotovo neprimetno, darovala svoj topli, suvi dlan. Kao u pucketavom crnobelom filmu, krenuo je da pada sneg. Setio sam se nedavnog filma s Dejanom u glavnoj ulozi, koji je svakako bio u koloru, ali, i pored toga, bleđunjav kad se s ovim uporedi. Jer: krupne pahulje su nam se spuštale na obraze; oslonjen na ispucalo platno s panoramom starog groblja, po kodeksima istočnoevropskog sna, kršio sam sva pravila — ljubio sam je. Njena se ruka zavukla pod moj kaput, a kad je stegla ono što je tamo pronašla, jauknuo sam od uživanja, i bola. Zauzvrat, ujeo sam je za uvo. Njena minduša je bila ukusno hladna.

Sve što se dešavalo u tolikoj je meri prizivalo ostvarenje moje seksualne fantazije: da se preplićem s nepoznatom osobom kojoj ne znam ni ime, uz sporazum utvrđen bez reči, jednim drugim vidom sporazumevanja, da sam, tako ushićen, mogao samo da dahćem, trudeći se da maksimalno potisnem svu nelagodnost zbog vrhunske nepriličnosti čitave situacije. Želim da kažem da sam se potrudio da uživam u poverenoj mi ulozi. I, tek kad sam svršio u tacnu rođakinog dlana, spazio sam bubuljice na njenim obrazima, i sramota me je preplavila. Uštinuo sam se, i počupao, zakopčavajući šlic. Ona se nasmejala, i poljubila me u vrat. „Imaš cigaretu?”, upitala me je, nežno. Gaćice su mi bile pune pahuljica. „Nemam”, odgovorio sam. „Imaš maramicu?” Ona se još jednom nasmejala, da mi se naruga. „Nemam”, uzvratila je, imitirajući način na koji sam ja, istu tu reč, maločas izgovorio. „Ali, poneću jednu sledeći put.” Požurio sam s oblačenjem, a rodaka je, lagano, drugom rukom doterujući kosu, desni dlan obrisala o hladnu površinu krsta, koji se tu našao. Na ruci, ostao joj je trag masne, crne prašine. „Studiraš?”, rekao sam tad, sasvim glupo i izlišno. Pogrbljen od stida, ostao sam bez odgovora, što sam i zaslužio. Da sve bude što je moguće crnje, žureći da se pridružim ožalošćenom skupu, a istovremeno gledajući da rođaku ostavim iza sebe, nagazio sam do kolena u blato.

Nikad ranije ništa slično nisam učinio. Nikad Anđelu nisam, kako se to loše kaže, *prevario*. Ne da bih imao nešto protiv, već se meni koeficijent taktike, napora i laži koje *prevara* zahteva, činio odveć velik. Ja za takvu vrstu totalne manipulacije nikad nisam imao nerava. Ali sam zato te stvari obavljao sam, posebno kad bi okolnosti bivale preteške za mene. Nakon obavljenog posla, okolnosti ne bi bile ništa lakše, ali je iz mene, pored semene tečnosti, curela i unutrašnja napetost, i to mi je obezbedi-

valo momente predaha, dok pritisak iznova ne naraste. Iz takve potrebe, mislim, desila se i opisana avantura. Nakon nje, uprkos izvesnom stidu od učinjenog, prouzrokovanim, istini za volju, pre sujeverjem nego bračnom krivicom, ja se zapravo nisam osećao više kriv, do što bih se osetio da sam nasamo otišao iza nekog krsta, i istresao se. Mada, svakako, strahovao sam da Andela nešto ne primeti. Čim sam stupio u gomilu koja je oklevala na platou ispred grobljanske kapije, čekajući očigledno na mene, s rođakom koja je hodala nekih desetak koraka za mojim leđima, nepromašiva na širokoj aleji, pogled mi se susreo sa dva hladna, naduvena oka moje supruge. Prišao sam joj, dostojanstvenog lica, i tihim joj glasom poverio veliku tajnu: „Zamolila me je da prošetamo; nije joj bilo dobro...” I, ko zna: možda je Andela to i progutala. Nešto mi je, međutim, preti iz visine, nešto pred čime laži ne pomažu. Jedan nevidljivi prst kosio se i ispravljao nadamnom. Ali, sve se ubrzo stišalo. Nije se iz oblaka pojavila nikakva munja, da me kazni zbog bogohuljenja, prekršaja svetog bračnog zaveta, i sociopatskog odsustva svakojake moralne odgovornosti. Tu, na samom izlazu iz groblja, snažan pod Andelinim tupim pogledom, nasmejao sam se apsolutnoj nemoći Nebesa: znači, istina je! *Sve se može.*

O OCU I MAJCI

Kako bi prisustvovali sahrani, moji roditelji su pre vremena doputovali iz sela K., u Fruškoj Gori. Poznajući njihovu tvrdnu principijelnost, i nespремnost da pomeraju unapred utvrđene termine, taj sam gest shvatio kao znak istinske žalosti za Lazarom, koji im je i za života bio neobično drag.

Kao mnogim ljudima koji su život proveli u gradu, mom ocu i majci selo predstavlja izvor egzotičnih uživanja. Iz tog su razloga, čim su se oboje penzionisali, krenuli tamo da provode veći deo godine, i da verno oponašaju seoski način života. Istrajavajući na maksimalnoj izvornosti, odlučili su da ne sprovedu elektriку do poljskog vecea koji se nalazi na dnu strmog dvorišta, pa hrabro gaze u tu usmrdelu, mastiljavu tamu, u to stecište paukova i zunzara, ukoliko im se baš desi da im prigusti u noći — inače se suzdržavaju. Ali, ja razumem zašto oni vole da borave u K. Kuća moje bake je pravo remek-delo profane arhitekture, oblikovano nestašicom ili preobiljem pojedinih materijala (kuća je dizana 1947. i 1948. godine), slabom obučenošću i teškom nostalgijom neimara (bili su to nemački ratni zarobljenici u Jugoslaviji koji su, iznenada, deportovani nazad u Nemačku, ne uspevši da okončaju svoje delo) a, povrhu svega, dirigentskim kapricima moje bake, od čijih su zakeraških ispada nemački graditelji strahovali. Može se pretpostaviti da je u toj bulumentu različitih zanatlija postojao i nekakav projektant koji je kuću, u njenim osnovnim crtama, osmislio, ali on je svoje originalne ideje olako razmenjivao za suživot s prekom nalogodavkom, jer je očito usvajao i sprovodio sve bakine

želje, ma koliko nelogične bile, bez dilema, trudeći se da, koliko je god to moguće, na arhitekturi kuće ostavi i lični zapis. Tako je nastalo to zdanje piramidastog krova od crepa, (sazidano, ne od ćerpiča, kako bi se moglo očekivati, budući da blata i slame uvek ima, već od znalački odabranih kamenih gromada na kojima preovlađuju plave i žute nijanse, po bakinom insistiranju,) sa prozorima uokvirenim ljupko aranžiranom opekam, po graditeljskom instinktu samih neimara. Tu, u žardinjerama od drvenih gajbica za limun, moja majka neguje najšarenije cveće, i ukoliko bi se pretpostavljeni projektant, pod uslovom da je postojao i da je još u životu, pojavio iznenada u selu K., da izvrši inspekciju svog davnašnjeg dela, bio bi prijatno iznenađen da utvrdi kako se fino i harmonično to njegovo eklektično zdanje smestilo na samom rubu jednog fruškogorskog obronka, i sa kakvom ga ljubavlju njegovi sadašnji vlasnici neguju, i održavaju. Majka je kuću ukrasila raznobojnim cvećem, a zaslugom mog oca, ona njena nedovršena strana koja gleda na stražnje dvorište, obrasla je vinovom lozom. Tu, u šupljinama, vrapci prave svoja gnezda, i otac je ponekad primoran da ih juri s vazdušnom puškom u ruci, dok oni, u brišućem letu, podrugljivo izmiču njegovoj streljačkoj veštini.

Nisu meštani ni zaboravili nemačke graditelje, kada su u selo stigli novi radnici, predvođeni državnim umetnikom u uniformi, i uskoro je, na jednom od okolnih brda, podignut spomenik Borcu na čijem su stomaku, po inženioznom umetnikovom platnu, ispisana imena svih žrtvi koje je selo K. dalo u borbi protiv okupatora i domaćih izdajnika. Među njima, našlo se i ime mog dede po ocu, mada se on ni protiv koga nije borio. U selu je boravio kao učitelj. Imao je vanbračno dete s mojom bakom — mog oca, jednom je pustio brkove pa ih obrijao nekoliko

meseci kasnije, planirao je da se preorijentiše na odgoj pčela, ali je u ovom poslednjem bio sprečen. Streljali su ga, bez jasnog razloga.

Visoko iznad zatupaste glave Borca, nebo je, do nedavno, nesmetano komešalo zapadne i istočne oblake. U vreme o kojem ova knjiga govori, ukoliko bi čovek, uopšte, imao volje da zasedne na klupicu ispred oguljene seoske crkve, čije barokno obličje lagano atrofira tu od 1764. godine, a koja se tad pod upravom mladog, ambicioznog popa, pripremala za renoviranje, mogla se — uprkos visokofrekventnom kreštanju trafikantkinjinog tranzistora — po čitav dan, do mile volje, osluškivati potmula grmljavina oružja, s druge strane brda.

Veći deo muškog stanovništva u selu K. bio je mobilisan. Preostali (mahom starci, seoske pijandure i propalice) uživali su u redovnim poslepodnevnim okupljanjima u centru sela, *ispred porte* ili *pored trafike*, kako za koga. Moj otac se s njima zbližio, a kao penzionisani visoki oficir uživao je počasni status glavnog govornika. Mada bi zbor uglavnom rastezao neku nikom baš jasnu temu, pod uslovom da je otac dobro raspoložen, otvoriće im dveri pravo u vojno-profesorsku prošlost, sve će njihove nedoumice poklapati oblandama logistike i strategije, objašnjavajući fasciniranom skupu prednosti pojedinih tipova oružja nad drugima, a što se onih pravih stvari tiče — zašto nema mladih ljudi u selu i ko će obrađivati zemlju kad za to dođe vreme — te će, ličnije, iskaze moj otac oholo zadržavati za sebe. Kad konačno oseti da je odrecitovao svoje, izviniće im se, i napustiti ih. Vidim ga kako hoda lakim korakom, onako trbušast, sed i jakih zuba, pozdravljajući i otpozdravljajući i levo i desno, nalik na oca kakvog pamtim iz doba kad je svakodnevno, pred ručak, u šahu dobijao našeg komšiju a njegovog kolegu iz Visokih vojnih škola — potpukovnika Krefta, koji se tog

leta odselio iz Beograda, pa je ocu, valjda, to malo busanja nedostajalo. Ako mu baš i dosadi sve to, on zna, mada takve odluke donosi retko, da uvek može, uz majčinu pomoć, da spakuje stvari, i kolima su u Beogradu za sat vremena. Kuću s okućnicom, i čardakom (koji su već standardno sremački), kao i svinjcem koji ničemu ne služi, ostaviće u nadležstvo jednookom mačoru izbijene vilice, koji ih je, kako majka uživa da kaže, „usvojio”.

Moji roditelji su Lazara susreli samo par puta, ali su ga voleli ludo, i neosnovano, a ta je ljubav meni bila uto-liko neobičnija što nikad nisam umeo pravilno da procenim vole li oni uopšte mene, svoje jedino dete, ili ne. Suzdržavajući lični bol, osetljivi na hijerarhiju koja među ožalošćenima vlada, bili su očito rešeni da se na sahrani ničim ne ističu. Majka, ipak, nije umela a da se ne uner-vozi — nervoza je, kod nje, uspešno zamenjivala sve konfliktne emocije. Ipak, čuvala se od preneglih reakcija. Pa, i onda kad je otac izvadio cigaretu i upaljač u kapeli, rešen da puši, ona ga je, gledajući na drugu stranu hladno, samo uštinula za butinu, tako da je odskočio u stranu od zaprepašćenja i bola, ali je poruku shvatio, i taj je incident prošao nezapaženo. Ostatak ceremonije proveli su na začelju povorke, govorili su šapatom, i samo ako se to moralo, a lica su im izražavala besprekornu žalost, i dostojanstvo. Pa i na daći gde se sva žalost, u jednom kasnom času, naglo transformisala u nakaznu parodiju žalosti, moji roditelji su, po nekom čudnom nagonu, s ostalim gostima zapevali starogradsku pesmu o nesrećnoj ljubavi, uvelim ružama, i snegu.

Očekivao sam da ih već sledećeg dana neće biti u Beogradu, pa je moje iznenađenje bilo ogromno kad se, tog jutra, na vratima našeg stana u Molerovoj pojavio, od svih ljudi na ovom svetu, baš moj otac. Taj čovek koji

jedva da nas je poznavao, stajao je pred nama nasmešen, sa francuskom kapom natučenom na čelo.

Mene ne bi toliko iznenadilo majčino pojavljivanje, ali moj se otac tako učtivo držao po strani tokom mog odrastanja, ostavljajući me nasamo na čistinama svih ključnih situacija tako što bi jednostavno zamakao iza ugla, da nikako nisam uspevao da razumem jesmo li nas dvojica, u ovoj dugoj igri, suigrači, ili protivnici. Ponekad bih, naravno, osetio kako se spot-svetlo njegove pažnje obara na mene, i radovao bih se pod tim toplim zrakom, ali ti su trenuci bili tako retki da mi i nije preostajalo ništa drugo do da ih fetišiziram dok traju, jer su se naleti očinske inspiracije kod mog prvog pretka javljali po nekom misterioznom ključu, a na isti su način i nestajali. Nakon toga, ohlađeni, nas bi dvojica ponovo preuzeli utvrđene uloge stranaca koji će se srdačno pozdraviti ako se već susretnu na istoj strani ulice, mada više vole da se uopšte i ne sretnu.

A onda, iznenada (nakon nekoliko godina tokom kojih smo se vidali u razmacima od šest do čitavih sedamnaest meseci) moj otac je bio tu: beretku, i šal, odložio je u predsoblju. Bio je radoznao da razgleda stan, i ja nisam mogao da utvrdim kako je na njega delovala agresivna Andelina koncepcija uređenja životnog prostora, prezasićena cvećem, teškim draperijama, prašnjavim fotografijama i ogledalima, ali, ako već ništa drugo, kuhinja ga se sigurno dojmila veličinom. Meni je smetalo to njegovo iskreno oduševljenje prostorom. „Ali, ti si mi kupio stan”, podsetio sam ga zato, a on je, da se ne bi upuštao u neprijatnu temu, entuzijastički protrljao dlanove, i rekao: „Baš sam gladan. A vi?”

Tako je otac uzurpirao našu kuhinju, očito rešen da se odomaći. Svakog je dana stizao sa cegerima hrane, i pripremao nam obroke. „Da se ne razvede tvoji?”, pitala

me je Andela, tokom njegove treće posete, krišom, zabrinutog lica, a on se, sekund kasnije pojavio u dnevnoj sobi noseći na pladnju tiganj pun sjajnog omleta sa šunkom i kačkavaljem. Ulazio je tako, gazeći trijumfalnim korakom, i sa posudom od *jena*-stakla u kojoj su još cvrčale gratinirane palačinke koje je punio nadevom od sira, pržene slanine, pavlake i jaja. Ponekad bi nam servirao, jednostavno, tost, natrljan češnjem belog luka, i premazan puterom, a redovno je pio čaj (mi smo se radije odlučivali za crnu kafu) sa dosta ruma, i šećera. Ne sećam se da li ga je tako pio i u vreme kad smo živeli zajedno, ali sad ga je taj napitak, svojim opojnim mirisom, vidno razveseljavao.

Vremenom su njegove posete poprimile zaštitu Navike. Ja na posao uporno nisam odlazio, telefonskim putem objavivši bolovanje, kako bih bio prisutan tu ma koliko dugo očeve posete trajale. Tokom nekoliko inicijalnih viđenja, one su zračile Smislom, i bilo nam je fino jer smo tačno znali kad će nam otac doći, šta će kod nas raditi, koliko će se zadržati, i zašto će nas napustiti. A, kad bi već otišao, pred nama je ostajao gotovo čitav dan. Očev boravak ništa nije remetio. Pred njim smo mogli da radimo apsolutno sve, i za sve što smo radili dobijali smo nepogrešive signale odobravanja. I, tad smo shvatili! Pa, otac je tu da bi nam život učinio prijatnim! U toj sinovljevske euforiji, pomislio sam i to da Lazarova smrt, što se mene lično tiče, nije tako loš ulog za ovakvu očevu transformaciju, ali sam i u tom ekstatičnom stanju bio dovoljno oprezan da dodam (zlu ne trebalo): pod uslovom da bude trajna, što, naravno, nije mogla biti.

S druge strane, ne treba preterivati. Ponekad nas je baš nervirao. Ukoliko bi se sagnuo, da dohvati nešto s poda (a većito mu je nešto ispadalo), levo koleno bi mu, po pravilu, iskočilo iz ležišta, pa bi bio prisiljen da ga

vraća na svoje mesto, uz gadno škljocanje kostiju, i grč na licu prošaranom kapilarima. Bez obzira što se Andela trudila da prema njemu bude maksimalno ljubazna, jednom je, ne izdržavši, dreknula: „Pa, idite kod lekara, pobogu!”, na šta je moj otac, nevinog lica, upitao: „Što?” Bio je to njegov veliki smisao za humor. Pošto je slične zamerke dobijao od mnogih, a bez namere da poseti lekara jer lekare prezire, zaključio je da mu je najjednostavnije da oko sebe izgradi čvrst odbrambeni zid. Pa, ako bi Andela nastavila: „Kako što? Idite kod lekara, zbog tog vašeg kolena, užasno je!”, on bi samo otpuhnuo. On se na Andelu ne bi naljutio ni da ga je, kojim slučajem, opsovala. Njen bes je tolerisao: objašnjavao ga je frustracijom novajlije koja će uskoro biti prebrođena, a onda Andela na koleno više neće obraćati pažnju, kao što smo na njega navikli moja majka, ja, očev brat, i Franc Kreft, naš donekadni komšija.

Ohlađujući faktor bilo je saznanje da je otac, od prvog dana, očito bio tu radi Andele, mene jedva primećujući. Voleo bih da sam to mogao da protumačim kao pružanje pomoći, jer nekakva pomoć Andeli jeste bila potrebna, ali on se bavio kompleksnijom misijom. U svojoj svojoj ukočenosti, nameravao je da postane Andelin iskreni prijatelj. Sve je tom svetom cilju bilo podređeno, pa i pojedini kuršlusi koji su, među njima, izbijali, poput ovog s kolenom. Proces njihovog srastanja odvijao se glatko, i ja sam počeo da razumevam da taj proces, na neki indirektan način, obuhvata i mene. Ta mi je nova utemeljenost prijala, uz nju se lakše disalo. A bio sam darovan i jednim novim iskustvom: video sam kako s oca otpadaju slojevi zaštitne kore: „Kako je bilo kod ginekologa?”, zapitao bi, zabrinut, sevajući obrvama, nakon što bi se Andela vratila s lekarskog pregleda. A, kad bi ona potvrdila da je sve u savršenom redu, promrmljao je: „Nikad

nisam ni mislio o tome: unuk..." Naši su razgovori odisali prijetnim mirom, a kad bi otac uzdahnio i otpjevao: „Deco, deco", znali bismo da više neće govoriti. Ustavši, uhvatiće se za beretku, pomoći ću mu da obuče kaput, skupa ćemo ga ispratiti do vrata. Anđela će se gegati za mnom, smešna u telu, ali anđeoskog izraza. Već jednom nogom na hodniku, on će nas pozdraviti pokretom ruke koji će biti neobično stidljiv. Uvek iznova, pitaću se da li je moguće da se otac može toliko postidjeti.

Mada je trajala možda desetak dana, njegova me je transformacija fascinirala. Takvu erupciju dobre volje od majke ni u snu ne bih očekivao. Moja je majka bila jedna hladna, ma koliko bliska, konstanta, uvek na istoj, prijetnoj, razdaljini od mene, i njeni principijelni nedolasci s ocem — mada nije prolazio ni dan da se ne čujemo telefonom, a dva smo puta i nju primili u goste, doduše u večernjim časovima, koje je majka smatrala jedinim vremenom za posete — signalizirali su da sopstvenu utvrđenu poziciju svesnom voljom zadržava. Ipak, ja sam i kod nje uspeo da detektujem jednu krajnje neobičnu promenu, samo na sasvim drugom planu. Otkrilo mi se da moja majka pripada čitavom jednom sloju intelektualaca koji su se pokazali sposobnim samo za nedopustivu naivnost deteta. Nije da negodujem, ali od svoje majke sam više očekivao. Imam pravo na taj izričiti zahtev, i razočarenje u dominantno biće u mom životu.

Tako se, pomalo tužno, desilo da me je otac prijetno iznenadio, ali da me je majka pomalo razočarala. Po prvi put, on mi je bio razumljiv, ali ona — ne. A živeo sam tridesetu godinu svog života. Možda to ima nekakve veze sa poslepodnevnim odmorom, ne znam.

Jer, ništa se, uistinu, nije dogodilo. Samo ovo: kad je, na daći, bila upitana kako podnosi svu pucnjavu koju

su, u selu, prinuđeni da podnose iz noći u noć, zbog blizine fronta, majka je pripalila cigaretu, a tek se onda, sva u plavičastom dimu, obratila sagovorniku, uz izvinjavajući osmeh. „Ne, to je stvarno grozno, znate", rekla je, „ali, eto: na sve se čovek navikne."

III

DECEMBAR 1991.

*Sve usporava, pa kao i da časovnici sporije
otkucavaju — O Idealnom Pozivaru — T. P.
„GROTTESKE KID” s p. o. — Uspomene iz
dečije sobe — Sa Vanjom o koječemu, pa i o
Dejanu — U potpalublju*

SVE USPORAVA, PA KAO I DA ČASOVNICI SPORIJE OTKUCAVAJU

Zažmurim pod jorganskim prekrivačem narandžaste boje, tik do Anđelinog tela koje se časak ranije zakopčalo u san, i Lazar se otelotvoruje u plamenoj komori: iskače iz kamiona negde u Bršadinu, a Bršadin je čvor renesansnih ulica. Spiralni sokaci podnose zveket njegovih potkovanih potpetica po kaldrmi, njegov perčin slobodno vijori, i narasta u grivu, pa u bič. Dok udara po fasadama prastarih dvospratnica s doksatima, sa njih, uz prasak, otpadaju komadi šuta. Sve ulice ove renesansne varoši sličaju se u trg u čijem se centru, pupku nalik, uzdiže Koloseum. Lazar, a za njim i perčin koji je dosegao neslućenost, stiže pred glavni ulaz iznad kojeg blješti natpis *ENTRANCE*. Ulaz štite naoružani tipovi u tesnim odelima, i mada su im pogledi generalno namršteni, prema Lazarovoj pojavi oni iskazuju blagonaklonost, a pozdravljaju ga učtivim klimanjem. Protrčavši pokraj njih, Lazar će se konačno naći na drugoj strani, sa petama na prašnjavom podijumu. Tu će se, osluškujući reakciju mase, i zaustaviti. I može tu, tako, stajati satima, izložen pogledima gomile — ništa se više neće desiti. Narandžasti pokrivač ne nudi projekciju poente sna.

Ili sanjam dete, kako se otrže iz majčinih ruku da bi priletelo mirnodopskom Lazaru, i ostrim zubićima otkinulo parče mesa s njegove butine. Dok se Lazar presamićuje od bola, dete se vraća u sigurnost majčinog naručja. Ne pokazujući svojim gestom da se išta neobično dogodilo, ona mu brižno, iz usta, odstranjuje parče otrgnute tkanine boje šafrana.

Drugi put zažmurim pod narandžastim jorganskim prekrivačem, a Anđela mi već opipava puls, zagleda mi se u zenice, pa poverava nekom, do nje: „Mislim da je sada mrtav.” Onda nestaje, a u moj fiksirani vidokrug dramatično ulazi jedna gumena ruka sa žiletom, i spušta se ka mom temenu. Dok mi zaseca kožu, mene ne boli, već tu radnju, koju ne vidim, doživljavam jednim apstraktnim poimanjem. Kao iz napukle tikve, iz moje glave cure semenke, i nekakva sluz, slatka međutim — poput lipovog čaja zaslađenog medom. Slike se pomalo guraju pred mojim pogledom, a onda sam primoran da posmatram Anđelu. Raskrečenih nogu, golu, pričvrstili su je uz hromirani neoinkvizitorski aparat za mučenje. Ništa ona, tako sputana, nije u stanju, sem da leži, i stenje. Devet maskiranih medicinara u togama iz nje vade bespolnu lutku od plastike sa deklaracijom. Kad se okrene u rukama na trbuh, lutka trepće beživotnim kapcima, i kaže: „Mama”. Glavni među doktorima, ne odmotavajući povez s lica, kaže: „Počelo je da gnoji. Za par sati imali bismo proces na materici. Razumećete, nismo imali izbora.”

Ako i treći put uletim u neki sličan užas, odlučio sam, zamoliću Anđelu da promenimo posteljinu. Ipak, bilo mi je drago da uopšte mogu da spavam. Teže od najtežih snova, padalo bi mi zimsko buđenje pravo u grlo mračnog jutra. Zato sam, nakon što su moji ponovo otputovali iz Beograda, pa smo ostali uskraćeni prijatnosti svakodnevnih očevih poseta, a izračunavši da je rok za Anđelin porođaj tu, pred nama, ono bolovanje bez pokrića, telefonskim putem pretvorio u godišnji odmor. Možda je to trebalo obaviti oči u oči — ovako, moje ponašanje je nalikovalo manevrisanju osobe koja se sprema da da otkaz, pa bi mi se lako moglo desiti — kao što će mi se i desiti, mada nešto kasnije — da direktor poželi da me

preduhitri tako što će me skinuti s platnog spiska samoinicijativno, ali, jednostavno nisam imao snage da se suočavam. Osim toga, više od svega prezirao sam kaljavo autobusko putovanje čak do Banovog brda. Pa sam otkrio da me ni mogućnost otkaza nije plašila previše. Pa šta!, razmišljao sam, nadimajući se od prkosa. Naći ću, u svakom slučaju, bolji posao.

Anđela i ja smo, prve decembarske dane, proveli spavajući do podne, ili duže, nakon čega bismo se odvukli negde, na kafu i kroasane. Onda smo odlazili na Kalemegdan, ili u neku ranu posetu. Ono preostalih zalih novca trošili smo isključivo na beznačajnosti. Uveče bi nas posećivali naši prijatelji, pa bismo sedeli do ranih jutarnjih sati, i prvih autobusa. Jedino se Anđela u krevet povlačila još pre ponoći, ili bi odabrala da spava tu, među nama, na kaputima. Ispostavilo se, tako, da je Lazarova smrt donela mir, kojeg nam je ranije nedostajalo. Pogreb, kao i događaji koji su usledili, uslovili su stanje kolektivnog pomirenja. Čak su i odnosi između Anđele i njenih roditelja blistali. Lazar se ispostavio kao jedina žrtva tih inače pozitivnih tendencija. Nemogućnost komunikacije, saučestvovanja u našim aferama, istisla ga je iz naših svakodnevnica, i on nije mogao biti zadovoljan, posmatrajući odnekud kako se njemu najbliži bave zemaljskim problemima, ne pokazujući ni trunčicu volje da njegov slučaj ispitaju, i vide šta se to s njim dešavalo, tamo, u Bršadinu, za jedanaest dana njegovog junačkog vojevanja. Mada je o pojedinim stvarima nezahvalno izricati sud, što se ovog konkretnog slučaja tiče, spreman sam da tvrdim, u odbranu nas živih, da je, i pre nesrećne smrti, Lazar, među svojim, postojao uglavnom u vidu zaključanih vrata od kupatila. Cupkajući u predsoblju, ukućani su imali samo jednu utehu za sebe. „Meditira”, složili bi se, ali bi i odlazili da cupkaju, i trpe, negde gde

mu neće smetati. Jedino je Anđela, dok je još živela u tom domu, a oduvek uporna na ostvarivanju svojih prava, besno treskala pesnicama o ta vrata po desetak minuta, pozivajući Lazara da, više, prestane da „mantra”. Vida i Mihajlo bi se, tada, tresli, i nervozno šetkali u nekom udaljenom kraju stana. Oni bi radije piškili kod komšija, nego što bi se na tako što osmelili. Ni za šta na svetu oni ne bi dozvolili da ih Lazar ponovo kažnjava višednevnim odbijanjem hrane, čestim zaključavanjem u svoju sobu, modrim podočnjacima, i otužno uvelim obrazima rođenog isposnika — sadističkim kaznama koje su, u skladu s njegovom ubistvenom doslednošću, znale da traju i po nekoliko nedelja.

Anđela, kojoj je ginekolog predviđao zdravo, snažno dete, volela je da smatra da je Lazar otišao na krilima Volje i Razuma, radije nego da je preotet. Verovao sam da je u pravu. Sve što se dogodilo, sasvim mi je nalikovalo logičnom epilogu njegove misije na ovom tlu. Bez obzira na svoje uverenje, Anđela je, ponekad, gorko plakala. Kajao sam se što sam uopšte sumnjao u njene suze. Sama može da misli šta joj je volja, gudio sam u sebi, pun sažaljive ljubavi, njoj, jednoj među nama, nikad neće poći za rukom da preboli Lazara.

Ipak, bez obzira na sve te suze (koje su, ipak, bile suze utehe, a ne bola) sve se oko nas, tih dana, stišavalo. Sve je usporavalo, pa kao da su i časovnici sporije otkucavali. I, ako smo, tokom prvih dana decembra, iživljavali jednu romantizovanu verziju sopstvenog životnog stila, ko bi nam na tome mogao zameriti? Isuviše se stvari prelomilo preko naših leđa, a da bismo još bili mučeni i nekakvim dnevnim traumama, što su za mene predstavljala sva ta tiskanja po autobusima, odlasci na posao i znojavi povraci kući, gde je Anđela već bivala umorna i razdražena od samoće, i višesatnih telefonskih razgovora

kojima je sebi popunjavala dane. Zato smo uživali u nedostatku obaveza. Znali smo da nas, za samo par nedelja, čeka jedan život različit od ovog — jedan život sav poput hektične satnice, uz maleno biće koje se, još uvek, oglašavalo samo damarima i šumovima iz Anđelinog stomaka. Dok taj dan ne dođe, bili smo rešeni da se odmaramo. Najradije bi sav novac potrošili na droge — obuzdavala nas je, kao i poslednjih devet meseci, Anđelina trudnoća.

O IDEALNOM POZIVARU

U tom netipičnom stanju mira, ukoliko je uopšte postojalo nešto čega sam se bojao, onda su to bili pozivari. Jednom su dugo lupali po vratima našeg prvog komšije. Njegov otac im je, napokon, otvorio. Kad je rekao da mu sin nije tu, da već dugo on tu ne živi, da mu je njegova sadašnja adresa nepoznata, da ga ne drže za reč ali da misli da je negde u inostranstvu, na čelu mu je lepo pisalo da laže. Bio je to pošten čovek, koji na laž nije navikao. Ali, pokazao se ipak lojalniji prema sopstvenom sinu, od Lazarovih roditelja, i poziv nije hteo da uzme u ruke. Pozivari su se smeškali. Bilo ih je dvojica: jedan je nosio farmerke i dugi kaput, drugi je bio u uniformi JNA. Taj je imao dugu plavu kosu, i glatke obraze, međutim, ponašao se huliganski. Pljuckao je na pod tako učestalo da je, za tih par minuta koliko su se na našem spratu zadržali, istuširao čitavu raspoloživu površinu, a onda je uzeo da težinu, uz nervozan tik, prenosi s jedne noge na drugu. Kad su konačno rešili da ostave jadnog, preznojenog, oca na miru, Plavokosi se gelenderom spustio do međusprata. Pre toga, na moje zaprepašćenje, uneo se licem u špijunku pomoću koje sam ga nesmetano posmatrao, kao da zna da sam sa druge strane, da virim i strahujem. Od tog njegovog naglog pokreta, trgnuo sam se. Njegovo lice je krenulo da se izdužuje, izgledalo je kao da će se čitav uliti u sopstveni nos, i eksplodirati, ali drug ga je doterao, povukavši ga za rukav SMB vetrovke.

Moj strah je time narastao, začinjjen golicavim uzbuđenjem. Zamišljajući pozivara na sopstvenim vratima, video sam njega. U mojoj fantaziji, predstavljao je

plavokosog Boga svih huligana. S njim na čelu, Ivan i Dejan i Lazar i Ja, i još deset hiljada puta nas četvorica, ispunjavali smo autoputeve, grabili planinskim bogazama, preplivavali reke razdvajanja, gazili žitna polja, pod nama je prštao kamen, strmoglavljivali smo se u mora, licima cepajući impregniranu modru površinu. Na dnu su nas čekale neveste, s morskim algama u kosi. Koračajući, u tom maršu, bili smo opremljeni praćkama, vodenim pištoljima, i bočicama lažnog mastila. Nad nama su proletali zmajevi, i avioni od papira. Nama u susret, u istovetnim kolonama, dolazili su Tomislav i Sven i Marin i Ivica. Ako se susretnemo, saznaćemo čime su se oni naoružali.

T.P. "GROTTESKE KID" s.p.o.

Tih sam dana, takođe, uvideo da Dejan sopstveni građanski balans uopšte ne namerava da utvrdi poslom seksualnog posrednika. U to me je uverio paket, koji je stigao na našu adresu, a sadržavao je dve fino dizajnirane kutije, na kojima je, vrištećim slovima, pisalo *GROTTESKE!*, kao i jedno, posebno kovertirano, pismo. U prvoj od dve kutije nalazila se dečja majica crvene boje, preko čije je čitave površine, žutim slovima, pisalo: **NRG**. Istovetan natpis, samo manji, nalazio se i na oba rukava. Druga je majica bila slična prvoj. Samo što je tu podloga bila zelena, slova bela, a pisalo je: **ŠIMA ŠIMAU**. Da je paket od Dejana, shvatili smo (mada to čitalac unapred zna) tek na kraju čitave inspekcije, kad smo otvorili kovertu sa misterioznim zaglavljem: *T.P. „GROTTESKE KID” s.p.o.* Razotkriveni pošiljalac, Dejan, mi je pisao:

Budući da sam digao ruke od onog posla za koji sam nameravao da te angažujem, uplašio sam se da ću te prebrzo zaboraviti, pa sam smislio naredni posao koji će imati itekakve veze s tobom. Za majice koje ti šaljem sam sam uradio dizajn, a angažovao sam odlične proizvođače, kao što po uzorcima možeš videti. Ovo je samo delić moje dečije kolekcije, a sve protipove, da tako kažem, izradiće isti ljudi. Što se tvog učešća tiče, ideja mi je da, pomoću ovih uzoraka, pokušaš da ubediš svog direktora da radimo posao, pošto znam da se bavite trgovinom tekstila i konfekcije na veliko. Dao bih ih

pod sledećim uslovima, za koje smatram da su izuzetno povoljni, itd. itd.

„Znao sam!”, vikao sam iz čistog zadovoljstva, mašući pismom Andeli pred nosom. Znao sam, zapravo, da je Dejan jedina normalna osoba na ovim predelima. „Normalno, sine!”, doviknuo sam i njemu, kroz prozor, da pristajem na sve, svestan da me ne može čuti. Andela me je mudro ignorisala. Majice je posmatrala s interesovanjem, spolja i iznutra, kritična prema šavovima (tvrdila je da su amaterski), ali je ipak iskoristila da se uveri: „A, ovi uzorci su naši?”

Bio sam očinski ponosan na Dejanovu poslovnu hiperaktivnost. Majice su bile sjajne, šavovima ništa nije falilo, i ja sam već bio rešen da prekinem godišnji odmor, ne bih li kod direktora pravovremeno zalegao za njih. Istovremeno, oštrio sam se da Dejanu odgovorim jednako poslovnim dopisom, u kojem ću mu dati na znanje da je period nepovoljan za trgovinu, jer se Nova godina bliži, i svi su poslovi već obavljani, dok će se prvi naredni sklapati tek tamo krajem januara, ali da je, bez obzira na to, dobro početi sad, kako bi se čitav proces kupoprodaje pokrenuo na vreme. Nameravao sam još, da mu predložim da nam uputi zvaničnu procenu koliko bi različitih vrsta majica mogao do tada da proizvede, sa prednactima, i aproksimativnim količinama. Bilo mi je posebno stalo da doprinesem ostvarenju prvog prihoda u Dejanovom životu. U ovom ključalom grotlu od grada, gde toliki posustaju jer im nedostaje pravo oružje za borbu protiv nezadovoljstva, okružen sugrađanima koji jedino umeju da podignu ruke u bolnom čuđenju nad nepravdom koja nas je pritisla, Dejan se izdizao socrealističkim sjajem Trudbenika. Drugima su se životi rasipali pod pritiskom. Činilo se da su srećni i situirani, a onda su drage

osobe krenule da ih napuštaju, otkrivali su da ih žene varaju s najboljim drugovima, muževi su zbog nečeg počinjali da ih redovno tuku pečatnjacima, naglo su siromašili, a Dejan je, onako hendikepiran, bio raspoložen za velike poslove! Ali, oni su prestali da puše, mesecima nisu kupili ništa krupnije od para čarapa, hranili su se po restoranima, a evo ih kako sve češće lome jaja nad nagorelim tiganjima, i već su im šunka i najobičniji kačkavalj nekakav luksuz. Doduše, zagledanima u tmurne daljine, njima je i dalje bilo dobro, *dok im je ovako*. Pripremali su se u sebi da, kad nemaština stvarno pritisne, sasvim prestanu da jedu. Otkrivali su da su u stanju da tonu dublje nego što su mogli da pretpostave, pa ih je interesovalo da oprobaju svoj odnos prema patnji. Snagu za tako olako prepuštanje nabavljali su iz specifičnog zadovoljstva pragmatika pod bičem, koji će, nakon pedesetog od sto udara, reći: „Objektivno, baš bih mogao još toliko!”

U neku bih ruku laskao sebi kad bih se izdvojio iz te prejadne gomile, pa sam, time, samo zadovoljniji bio zbog Dejana koji je, u ovoj zemlji davljenika, opstajao na površini, i batrgao se snažno, s namerom da pobedi. Transformisan u harizmatičnu ličnost iz patetične holivudske bajke o ratnom veteranu, provukao se kroz pakao, i platio svoju cenu, a da, za uzvrat, nije darovan čak ni filozofskim naravoučenijem, jer nikakvog naravoučenja u tom paklu nije bilo. A, ipak se odatle nije vratio kao prazna školjka. Primoran da bubnjeve osmotri kao neupotrebljivu napravu koja samo zauzima pola njegove sobe, bez snebivanja ih je prodao, i krenuo u potragu za novom vrstom akcije. Od nespretne kombinacije sa seksualnim posredovanjem, ubrzo je stigao na opipljivije tle. Njegove su majice bile savršene.

Želim, za svaki slučaj, da naglasim da ja nikad nisam padao ničice pred tim Dejanom. Ali, od našeg novem-

barskog susreta krenuo sam da ga obožavam, a majice koje sam primio samo su me pohvalile na izlivima beskrajnog poverenja, i ljubavi, upućenim na ispravnu adresu. Preostalo mi je još samo da mu se divim s pubertetskom upornošću, a trebalo je da znam da je nezdravo gajiti takva osećanja. Te sam večeri, tako dugo i egzaltirano, govorio o njemu, da se Andela, na kraju, uvredila, i čitavu je noć provela čvrsto pribijena na svojoj strani kreveta. Obratila mi se, sutradan ujutro, tek za doručkom. „Slušaj”, rekla je, žvaćući đevrek iz obližnje pekare, „ako je Dejan tako super, što ne živite zajedno?” Ali, nasmejala se, odmah potom. Mislim da je Dejan i nju interesovao, na jedan specifičan način. Kao muškarac — bio je savršen, a Andela je bila izuzetno slaba prema lepim muškarcima. Nije bilo stvari koju Andela lepom muškarcu ne bi bila u stanju da oprosti. Po njoj, oni su imali apsolutno pravo da se ponašaju neodgovorno, pa i da izgube pokoji deo tela u životu i karijeri — moja je žena bila puna razumevanja za sve njihove kaprice. Divila se ona i ženama, kako to samo žene umeju, i to posebno manekenkama zato što imaju savršene noge, ali, kod nje se jasno moglo videti (dok mnoge žene to zapravo ne iskazuju) da joj muškarci, estetski, više znače. Budući da sam ja iskazivao jednako osećanje prema ženama — njihova me je lepota oduvek opčinjavala — razumeo sam je, zadovoljan što ne reagujem ljubomorom, koja je podlo oružje. Tako se dogodilo da je Andela, budući da Dejana bez ruke još uvek nije imala prilike da vidi, a dovoljno opuštena da pokaže kako je zaintrigirana, upitala: „Kako mu stoji?”

„Stoji mu”, odgovorio sam, i sam svestan Dejanovog novog seksepila, „kao Moši Dajanu povez preko oka.”

USPOMENE IZ DEČIJE SOBE

Planirani poslovni dopis, ipak, nisam poslao. U tome me je, sutradan već, omela iznenadna Andelina inicijativa izazvana tremom pred predstojeći porođaj, i ja sam sasvim utonuo u detaljnu pripremu za dugi period roditeljstva koji je pred nama narastao, plastično simbolizovan neverovatnim dimenzijama Andelinog stomaka. U jeku tog posla, dešavalo mi se, kao pred neko dugo putovanje, da mi se utroba podigne do grla, i tu se zaglavi. Pa sam kašljucao, i režao, a Andela se, sve češće, znojila. Spakovala je stvari za porodilište, dugo se dvoumila u izboru donjeg veša, obavila je poslednji ultrazvuk, i tad je sve bilo rešeno; još nam je samo ostalo da čekamo na trenutak odluke, upozoravajuće bubnjanje iz njenih dubina, protegnuće neimenovanog bića u vodici, i — pokret.

Kao što sam rekao, ni ja nisam gubio vreme. Dok je ona obavljala svoje poslove, u uglu spavaće sobe montirao sam krevetac. Iznad njega, na bočni zid, okačio sam policu za igračke. Nešto benkica, zekica i pelena, uredno sam poslagao u fioku. Talk, rezerve Pavlovićeve masti, dečiju penu za kupanje, mast protiv ojeda, i desetak dečijih sapuna, poredao sam na ispušt, pokraj kade. Čitav stan je, već tad, ugodno zamirisao na dete.

Kad za to dođe vreme (ponavljao sam u sebi grozničavo, ribajući nameštaj u predsoblju) kupovaćemo plantex-čaj, biljnu mešavinu za stomachne grčeve s kimom i kamilicom, i bebelak. Pa sam se bacao u kuhinju da sterilišem sve flašice, i ono nekoliko različitih vrsta cucli, kao i plavobeli termos za flašicu, u električnom sterilizatoru.

A sve to vreme koje sam proveo radeći u drugim delovima stana nešto me je golicalo, pa sam izmišljao pauze samo da se još koji put uvučem u spavaću sobu, da nos zalepim za igračku s mirisom plazma-keksa, da upalim noćnu lampu koja se, kad gori, transformiše u tri razigrana kućeta, da navijem muzičku kutiju u obliku nasmešenog paradajza, jer sam tako želeo da mi svira, i da još jednom pokreće levo-desno naivne oči. Vrtešku, okačenu iznad kreveta, aktivirao bih, i ona se pokretala, nakon trenutka oklevanja. Plavooke pčele uredno su kružile oko polumesece, s kapom za spavanje. Predimenzionirana žaba motrila je na svaki moj pokret, iz pomrčine ugla. Ostavljena samo da trpi prašinu podvila je udove pod stomačinu, pa je dolazila sva nabusita, poput uvređenog Bude. Jedino su je raskrinkavali žutilo trbuha, i ta šarena leđa, sva od zakrpa. Pajac s *pork-pie* šeširom izletao je iz kutije ka mom nosu, uz histerični pisak, palacajući sjajnim crvenim jezikom od plastike. Meda u starinskoj odeći pilota od smeđe kože, s krznanim okovratnikom, i kožnom kapom-natikačom, bio je zadovoljan da posmatra taj pitomi svet čiji je i sam stanovnik, kroz ljubičaste naočare za plivanje. Prišao sam mu, da ga opipam još jednom, pa sam, leđima oslonjenim na njegova leđa, otkrio, ne bez iznenađenja (mada sam, lično, svaku od igračaka stavio na svoje mesto), jednog belog zeca s plavom mašnom, i jednog plavog zeca s čupavim repom na štrafte. Tri generacije lutaka, koje sam smestio odmah tu, pored, bile su mi posebno drage. Bile su to prave starinske lutke za devojčice odevene u čipkaste pidžame i s kosama uredno uvučenim u duboke kape za spavanje. Njih je naš nerođeni sin dobio greškom, od nekog mog daljeg rođaka s majčine strane, uz to još prilično ishlapelog. I, pored očigledne omaške, ja nisam imao srca da ih omalovažim, toliko su mi interesantne bile, smeštene, tako, jedna drugoj, u sedi-

ta raskrečenih nogu. Valjda je to zbog toga što su mi, od prvog susreta, izgledale neverovatno pohotne. Bez tog bezumnog krećenja, nisu umele da sede kako valja.

S VANJOM O KOJEĆEMU, PA I O DEJANU

Međutim, čim je ta pretporodajna euforija bila okončana, sve su se moje misli, još jednom, spremno predale Dejanu. Osećao sam krivicu zbog dana tokom kojih sam ga napustio. Svestan neumitne okasnelosti reagovanja, a upoznat s Dejanovom urođenom nestrpljivošću, bio sam tvrdo rešen da sebe izložim svojevrsnom testu poslovne sposobnosti. Na toj žeravici, doneo sam odluku da mu se, uprkos svemu, ne javljam i to sve dok u ruci ne budem imao predugovor za prodaju njegovih majica, na osnovu prezentovanih uzoraka. Radovala me je pomisao da ću ga obradovati, onda kad on već, u sebi, bude digao ruke od saradnje sa mnom, ili bar krenuo da sumnja u delotvornost poštanskih usluga. Pomisao na zadovoljstvo koje ću mu pričiniti veselila me je, ali moja je odluka sadržavala još jednu, meni lično neobično značajnu, stavku: po prvi put u poslovnoj karijeri rešio sam da budem nelojalan prema firmi u kojoj radim. Uostalom, baš me briga, razmišljao sam. Pa, taman i da posao s Dejanom ispadne nekakva komercijalna bomba, kao da bih ja bio darovan ičim značajnijim od standardne, bedno osrednje, plate! Ovako, pomažući Dejanu, pomoći ću i sebi samom.

Nestrpljiv da se najzad angažujem na planu lične promocije prezentovanjem Dejanovih dečijih majica, već sam istog dana krenuo da okrećem telefone iz poslovnog imenika (i to po azbučnom redu, ne preskačući gotovo nikog, ko bi mogao imati bilo kakve, pa makar i posredne veze, s trgovinom konfekcijom), i na kraju dana sam se tukao s glavoboljom, ali sam bio miran jer sam uspeo da

ugovorim nekoliko bitnih sastanaka za sutradan. Osećao sam se dovoljno jak za odrešitost, pa sam sve izuzev jednog odbacio (namerivši da ih već sutra ujutro uredno sve i otkažem) i usredsredio se na tu preostalu posetu vlasnika jednog ogromnog trgovinskog preduzeća. Kad mi je taj tekstilni kralj s nepogrešivim južomoravskim akcentom, analizirajući Dejanove majice sa svih strana, poput Andele — razvijenim okom znalca, rekao: „Može se proda”, ubedljivo klimajući glavom, a potom, ispraćajući me do kožom tapaciranih vrata, onako trbušast i smešan, i ovo: „Će mi se javiš do nedelju”, ja sam se ozario. Vraćajući se kući, u rasklimatanom trocifrenom autobusu, u glavi sam već koncipirao pismo koje ću Dejanu uputiti. Smatrao sam, naime (a sad mi je preostalo samo da se doživotno gadim svoje neizlečive gluposti i oholosti) da je pismena komunikacija, u toj fazi, kad već telefaks ni jedan ni drugi nemamo, neuporedivo elegantnija od telefonskih dogovora, a telefonom ćemo, ionako, komunicirati svakodnevno kad se okolnosti zakuvaju, i opasno približe fazi konačne realizacije. Dok sam koraćao, potpuno slep za ulice koje su se preda mnom podatno odmotavale, a zapravo me je njima vodio nepogrešivi instinkt šetača, u glavi mi se stvarao jedan optimistični foto-strip mog i Dejanovog munjevitog puta ka uspehu, obasjan veličanstvenim reflektorima minhenskog, pariskog ili londonskog sajma mode. Pa i ta ledena, bolna kiša, ta vrišteća paradigma beogradskog decembra, nije umela da me otrezni, ni klizavi plato Terazija, ni svi sadistički izlivi zime; ja sam hodao, i hodao, provlačeći se između usporanih telesa drugih šetača, čija su lica iskazivala tužnu pomirenost o kojoj sam već govorio, i smešio sam se osmehom koji ne traži partnerstvo. Ovako jak, i sam sebi dovoljan (a, u stvari, ponesen tek repom neverovatne moći koju je Dejan isijavao, a koja se, tad, raširila preda mnom

u punoj svojoj snazi i lepoti) naprosto sam blistao. Toliko me je to samoprinošenje sopstvenom objektu obožavanja uznelo, da mi se nije odlazilo kući. Znao sam da bi to značilo i kraj prijatnog sanjarenja u kojem sam neizмерно uživao. Zato sam odlučio da nastavim da koraćam, gotovo nasumice, odabirajući ulice u skladu s nekom unutrašnjom potrebom, čija me logika, ili, njen eventualni nedostatak, nisu brinuli. Moja su se čula, ka spoljnom svetu, usmeravala tek na mahove, poput pouzdanog radara koji će mirovati kad kroz njegov domen proleti ptica, ali nikako neće propustiti da reaguje na neprijateljski avion. Taj ugrađeni osećaj za oprez, čuvao me je od ekscesnih situacija; kretao sam se bez bojazni da bi me neko razulareno vozilo moglo pregaziti, ali, s druge strane, utoliko izolovan da bi mi se moglo desiti (kao što mi se i desilo) da, jednostavno, prođem pokraj poznate osobe (baš kako sam prozujao pored Vanje, koji je sedeo na visokoj ogradi u Kondinoj ulici, stopala uglavljenih među šipke). Onako zatrčan, sigurno bih zamakao za ugao, da on nije skočio za mnom istog časa, i obratio mi se, kao što sam se ja, onda, obratio Dejanu: „Hej!”

Okrenuo sam se u hodu, kao po naredbi. Mada se uzvik mogao odnositi na bilo koga, ja sam, ipak, znao da je upućen meni. Znao sam, istog trenutka, i ko me doziiva. Moj je mozak, poput odanog a veštog ađutanta, iz registratora izvukao Vanjin lik koji je, sekund ranije, mehanički snimio i odložio za neke buduće potrebe, budući da sam bio prezauzet mislima o Dejanu, i zajedničkom poslu. Prilazeći mi, Vanja je obe ruke s nečim što je u njima držao, zavukao u džepove kaputa tako dugačkog da su mu se repovi vukli po blatnjavom asfaltu. „Kosku, bajo”, rekao je, pružajući mi ruku. Njegovi su se prsti lepili, i pucketali, poput kastanjeta. Čistom mimikom, ne izgovarajući više ni reči, samo se smeškajući, odveo me je

unazad do one ograde, i primio me tu, u uglu zgrade, tako učitivim pokretima, kao da me uvodi u svoje prebivalište (što, valjda, i nije bilo daleko od istine). U skoku se postavivši nazad na onaj vrh s kojeg me je primetio, iz jednog je džepa izvukao maramu koju je vezao oko čela, a iz drugog rastočenu kesu, koju je prineo ustima, i krenuo da ubrzano dahće, duvajući lepak. Kad je, najzad, izronio iz kese, činio se transformisan — kao Mikromegas po povratku s interplanetarnog putovanja. Odlepivši se od kese, njegova je glava naglo poletela unapred, a Vanja se samo prelomio u pasu, i stropoštao se naglavačke s visoke ograde tako da sam gotovo zaurlao od straha, ali on se vešto dočekao na noge; u toj spektakularnoj imitaciji pada. Ponovo u nivou mog pogleda, pomalo je skakutao, pa se nasmejao. „Uf!”, rekao je zadovoljnim glasom, i protresao glavom. Nekoliko uvoštenih pramenova kose, palo mu je preko čela, da se susretne s njegovim bezbrižnim osmehom.

Vanju sam poznavao preko Dejana. Jedno vreme smo se prilično redovno viđali, a ne pamtim da sam ga ikad sreo u stanju bitno različitom od opisanog. Pevao je u *GSG 9*, ali je to činio isključivo zbog lojalnosti i ljubavi prema Dejanu. Onu drugu dvojicu iz grupe (koje ja nisam poznavao, budući da ih nije poznavao niko, a činilo mi se, ponekad, da se ni njih dvojica uzajamno ne poznaju baš najbolje) — njih je prezirao javno, i bez ikakvog zazora. Toliko ih je mrzeo da su često, pred koncerte, među njima izbijale tuče, i Vanja se, ponekad, peo na binu sav modar od udaraca, i sa rasečenim ustima, a organizatori su ih, zbog te sklonosti ka međusobnom čarkanju, mrzeli, pa je i taj detalj uticao na relativni rast njihove popularnosti. Kad sam opisivao *GSG 9* na bini, propustio sam da pomenem Vanju, jer je njegova pojava razbijala onu divnu harmoniju stereotipova, vizuelni akord koji su ostali

članovi, svojim pojavama, uspostavljali. Vanja je uistinu pripadao nekom drugom svetu. Okružen Dejanom, *Xom* i *Yom*: tom trojkom, u to doba tako modernih, stilskih fašista, obrijanih lobanja i golih do pasa, on je bio neverovatna pojava u svojim *Champion*-sivim majicama preko kojih je, raskopčane, nosio karirane košulje od debelog flanela, i u, takođe raskopčanim, farmerkama, koje bi mu, tokom koncerta, obavezno spadale do kolena, pružajući na uvid zmiju koju je Vanja, par godina ranije, u Parizu, dao da mu se istetovira na butini. Njegova kosa predstavljala je ortodoksno gnezdo froncli, za koje čovek nije mogao da ne priželjkuje da će jednog dana, konačno, zaličiti dredloknama, ali one su opstajale u tom bednom obliku, jer Vanja i nije želeo da mu kosa nalikuje ičem drugom sem fronclama.

„Pa, mislim, nemam pojma, jebiga”, rekao mi je, brišući nos rukavom, „šta ima, sine?” Zadiqljen, kao i uvek, njegovim privatnim žargonom, koji je s godinama napredovao, ostavljajući sve manje prostora smislenim delovima rečenice, a razrađujući samo bujicu nejasnih fraza, nisam znao od čega da krenem, pa sam ga, na brzinu, obavestio da je Anđeli okruglo devet meseci otkako je ostala u drugom stanju, ali da će dete, po svemu sudeći, kasniti koji dan. Vanji je, izgleda, bilo krajnje neprijatno što je snabdeven tom izlišnom informacijom. Nije znao šta s njom da radi. On, koji je ljubomorno čuvao svoj životni stil dečaka iz kraja (stanovao je dve ulice dalje od mesta na kojem smo se susreli), svaku pomisao na brak ili dete odbacivao je s gnušanjem, punim bezazlenog dečakog podsmeha. A, bio je samo dve ili tri godine mlađi od mene. Da ne bi morao ništa da kaže, Vanja je samo oblizao zelene zube, i promrmljao: „OK, sine, šta, kao, jebiga ono”, i obojica smo utonuli u ćutanje — ja, stiskajući se uz ogradu s rukama u džepovima; on, uglavnom, s glavom u kesi. Tu

neobičnu tikvu nezdrave boje beogradskog tla, Vanja bi tek povremeno odvajao od kese, da se zacereka nečem, što je, valjda, ishalucinirao u daljini, ili prosto da se nadiše relativno svežeg, ali, svakako, nelepljivog vazduha, za promenu. Svaku priliku koristio je da se obrati slučajnim prolaznicima, a posebno devojkama, koje su nas zaobilazile. Često je pljućkao. „Pljućem gumice”, rekao mi je, kao da kaže: „Ušlo mi nešto u zub”. Puštao sam ga da govori, i on mi je pričao, s one visine, o Ijanu Brejdiu i Majri Hindli, o detinjstvu Čarlsa Mensona, o Geringovoj morfinomaniji, pominjao je u sličnom kontekstu i Semija Dejvisa Džuniora, ali to već nisam uspeo da razaberem kako valja. Nisam shvatao ni kakve veze sa svim tim, tako nabacanim podacima ima nekakav insert iz Trobecovog života, ali vezu je bilo blesavo tražiti, pošto je, veoma verovatno, i nije bilo. Po tom kontinuiranom iskakanju iz sopstvenog voza misli, nalikovao je na Dejana iz našeg poslednjeg susreta, samo što su Vanjini diskursi bili rastočeniji, agresivniji, i dugotrajniji. Ko bi, uopšte, mogao pratiti poludelu krivu njegovih misli, i asocijacija? Kad sam već pomislio da više neće govoriti, poželevši da se i ja oglasim, Vanja je odnekud izvadio nekakve papiriće, i pružio mi ih. „Pazi ovo, sinđo”, rekao je, i ja sam se zapiljio u prvi u štosu različitih isečaka, ali sve što sam mogao da vidim bila je crnobela fotografija Frenka Sinatre, čija je kravata imala štampani motiv pande s travkom u ustima, u društvu Džudi Garland nalik na prezrelu Hajdi, oboje profesionalno nasmejani pred gigantskim mikrofonom nalik na skarabeju, na kojem je stajala tablica s natpisom: *WXYZ RADIO*. Onda je Vanja, naglo, izneo tu sliku iz mog vidokrug, i preda mnom se pokazao drugi papirić. Bio je to isečak iz nekog američkog časopisa, s delićem intervjua s Vilijemom Barouzom gde on kontemplira na temu sportskog streljaštva. Vanju je ta njegova izjava

oduševljavala, jer me je, čitavo vreme dok sam se upinjao da dešifrujem tekst izbledeo od silnog korišćenja i vlage, drmao laktom i cerekao se: „Streljaštvo, kapiraš?”

„Nisi u ratu?”, upitao sam ga, iskoristivši njegovu trenutnu zbunjenost da mu uvalim tu hrpu papirića, od čije sam dalje analize nastojao da bezbolno odustanem, a Vanja se, trpajući isečke nazad u džep, ironično nasmejao. Mada je, nekoliko godina ranije, uložio makar polovinu svog razuma, ne bi li se oslobodio od vojske, što je poslužilo svrsi, a učinilo je nešto i za njegovo pevanje (jer je, od tada, umeo da se suoči s brutalnom muzikom koju su *GSG 9* kreirali, i da je, svojim glasom, ščepa, i ugrize) otkako je krenuo rat u Hrvatskoj, Vanja je davao sve od sebe da nekako uskoči u taj voz. Čak je i samom Dejanu, svojevremeno, predlagao da se odazove umesto njega, pa šta bude, ali Dejan je odustao, doduše — ne iz nekakvog ponosa, ili junaštva, već iz paničnog straha da bi takva glupava mahinacija bila olako provaljena, nakon čega bi, po njega, sve bilo samo još komplikovanije. Naravno, vrlo je moguće da ni Vanja nije bio posve ozbiljan, da je predlog dao iz frustracije, ne iz istinske želje. Nakon tri ili četiri dobrovoljna prijavljivanja, tokom kojih se pokazalo da je, u ovom kolektivnom prokletstvu, i on dobio svoje parče nesreće, jer je bivao odbijan, to je bio njegov definitivno poslednji pokušaj s JNA. Potom se prijavljivao kod svih postojećih vojski s ove strane fronta, ali je kod svih dočekivan na istovetan način. Zahvaljivali su mu na ponuđenoj pomoći i iskazanom patriotizmu, ali papire su mu vraćali bez posebnog obrazloženja. „Ma, mislim, šta”, rekao mi je, najzad, „to je ono, kao, mozak, kapiraš, mozak, bajo, šta, ali putujem u Hrvatsku, nemam pojma, mogu ti reći da HOS i zenge bolje plaćaju.”

„Majke ti!”, beknuo sam, zapanjen. Prosto nisam mogao da poverujem da bi ovakva izjava mogla biti

ozbiljna. Mada, bila je. Lepo se moglo videti da sve to kod Vanje nije bio izraz besa, nekavog totalnog neslaganja, ili ogorčenosti, već da je Vanja, naprosto, izgarao od silne želje da uzme učešća u ovom ratu. Iz nekog, meni krajnje nedokučivog, razloga, ovaj se rat Vanji itekako dopadao. „Video sam se s Dejanom, znaš”, dodao sam, jer mi se činilo logičnim da razgovor o ratu treba da nasledi razgovor o zajedničkom prijatelju koji je u tom ratu teško nastradao. Ali, Vanjina glava je već bila u kesi, koja se naduvavala i isumpavala oko njegovog lica, poput zgužvanog polipa koji ga je ščepao, pa ga upravo žvaće. Lepak je, u njoj, već krenuo da petrificira. Vanja mi je uzvratilo s „uh-huh”, zauzet svojim poslom. „Da”, nastavio sam, „a onda mi je poslao neke majice koje je radio, opasne, pa... tako, baš sam krenuo da obilazim neke firme. Hoću da ih prodam za njega. Krivo mi je zbog Dejana, Vanja. On je opasan tip, ti znaš kako se Anđela oduvek ložila na njega, a ja ga stvarno gotivim. To sa rukom... u totalnom je sranju, stalo mi je da mu pomognem.”

Vanja je lagano podigao glavu iz kese, i pogledao me zakrvavljenim očima američkog baseta. „Majice?”, rekao je, tupo.

„Majice, majice”, uzvratio sam. „Dejanove majice. Osnovao je preduzeće. Pa, jel se ti čuješ s njim, uopšte?”

„Ne”, odgovorio je Vanja, sa neobičnom odrešitošću. Onda je zavitlao kesu daleko od sebe, ponovo skočio na ogradu, i zagledao se u daljinu. „Ej, nisi bio na sahrani”, rekao je, iznenada, prateći pogledom neku devojkicu koja je upravo prolazila Kondinom ulicom. Pripremljen na Vanjine česte, i nagle, promene tema, na ta gruba šaltovanja, nisam ni trepnuo, suočen s takvim pitanjem:

„Na kakvoj sahrani?”, uzvratio sam, stoga, protivpitanjem. Međutim, Vanja je teško uzdahnuo (što je bilo tako neobično, i iz ove perspektive, s ove uzvisine odakle

se sve vidi, i sve je jasno, ja bih rekao da sam, tog časa već, nešto naslutio, ali nedovoljno da bih to i formulisao sebi) pa se, ozbiljnih očiju, odozgo, nagnuo ka meni, s namerom da mi se unese u lice, i vidi može li se, odatle, nešto pročitati. „Ne znaš?”, upitao me je, i to me je unervozilo, pa nisam znao kako da reagujem, izuzev sleganjem ramenima. „Nemoj da zajebavaš”, dodao je, stoga. I, tad je učinio nešto neobično. Sklopivši ruke u molitveni položaj, licu je pridodao nešto što je moglo nalikovati blaženom izrazu, a onda je rukama uzeo da se razmahuje, kao andeoskim krilima. „Dejan”, potkrepio je tu pantomimu, tihim glasom.

„Šta Dejan? Šta Dejan!”, viknuo sam tako da je Vanja odskočio u stranu, i ponovo se stropoštao s ograde. Stresao sam se. „Jebi se!”, viknuo sam. „Nemoj više to da radiš!” On se samo počeo po temenu. „U jebote”, rekao je. „Nemoj da me biješ, molim te!” Ipak, rukom me je lagano potapšao po ramenu, približio mi se i omamljujući zadah lepka me je hipnotisao. A Vanja me je staloženo poljubio u obraz. „Ubio se, bre”, došapnuo mi je, kao krišom.

U POTPALJUBLJU

Ostatak dana proveo sam, natežući se, s Anđelom na svojoj strani, sa gospođa-Vidom, koja je na štiklama, preletala iz prostorije u prostoriju našeg stana, naknadno ga sterilizujući, nipodaštavajući naš višednevni trud, čudeći se našoj nemarnosti, brkajući osušeno i uvelo cveće, sablažnjena zidovima našeg kupatila, koje je Anđela, u naletu inspiracije, od poda do plafona, obložila pornografskim sličicama. Mašući pajalicom, tvrdila je da Anđeline kontrakcije samo što nisu. To nas je zasmijavalo. „Valjda ću ih osetiti pre tebe, mama”, rekla joj je Anđela. Još je neko vreme Vida uživala u ulozi Meri Popins, a kada se umorila od trčkanja i rada, i skinula gumene rukavice ružičaste boje, skrhala ju je tuga za Lazarom. Suze je s obraza brisala jednom tetra-pelenom, koju je ljubila, kao omađijana, a kad nas je napustila, i dalje se gušila u jecajima. Anđelu je to dotuklo. Povukla se na spavanje rano, gegajući se. Pun nežnosti, pokrio sam je, i poljubio, pre no što sam ugasio svetlo u spavaćoj sobi. Ona je, u tom mraku, bila tako divno umorna, oči su joj se same sklapale, i zevala je poslednji put, mljackajući potom još neko vreme, kao detence. Vrativši se u cakum-pakum dnevnu sobu, nije mi preostalo ništa drugo osim da zevam na TV, družim se s Faraonom, i zahvaljujem sebi što sam uspeo da se suzdržim, i Anđelu poštediti novosti o Dejanovom samoubistvu. U toj atmosferi tihe ravnodušnosti prema svemu, izdrkao sam, poluizvaljen na sofi — iz dosade. Kad sam se Anđeli pridružio u krevetu, bila je tek ponoć. Mislim da sam zaspaao, čim sam (mada zbog umora koji se ne da izlečiti snom) zaklopio oči.

Vanjin izveštaj, i poimanje Dejanovog ličnog *Gesamtlosunga*, sasvim su me porazili. Odjednom sam se našao na čistini koju nisam očekivao, sav obuzet trgovačkom euforijom, pa me je bilo sramota tog ljigavog humanitarnog poriva koji me je nagnao da, na pompezan, a, u stvari, bezosećajan način, planiram zajednički poslovni život s drugom koji se, a da ja to nisam ni naslućivao u svoj svojoj gluposti, nalazio pred samoubistvom. Možda, da sam ga samo nazvao, i rekao mu: „Majice su sjajne, biće nešto od toga”, možda bi, u tom slučaju, sve bilo drugačije, razmišljao sam vraćajući se peške od Kondine do Molerove, ali mi se i to pridavanje prevelike važnosti sopstvenom učinku u svemu, gadilo. Prosto, Dejan se našao u situaciji da mora da izvaga sopstvene šanse. Eksperimenta radi, krenuo je da živi paranormalno, da se pretvara da se ništa nije desilo, ali — to nije išlo. Ja nikad nisam ni tvrdio da sam pouzdan psiholog, pa u tom smislu i nije čudno što sam sve pogrešno protumačio. Jer, Dejan se, očito, lomio. Ono biće koje sam ja svojski prihvatio kao Novog Dejana, patrljcima Dejanovog predratnog dvorukog bića predstavljalo je očito, nakaznu karikaturu, sa kojom se nikad neće izmiriti. To je Novo biće pokušavalo da uspostavi makar nekakav kontakt sa svojim prethodnikom, a na kraju se i njemu sve učinilo uzaludno. Shvatilo je, valjda, i to biće, da su svi dalji naponi izlišni. Ili je i ovo moje tumačenje pogrešno? Možda je Dejan stao, odjednom i zauvek, u sred nekakve nerazrešive nedoumice? Možda ni njemu ništa nije bilo jasno? Možda nije bio zadovoljan majicama? Možda ga je Jelena nekako povredila? Kako god bilo, vraćajući se, nakon susreta sa Vanjom, kući, iz Kondine preko opustelog dečijeg igrališta na Tašmajdanu, rešio sam da Dejanovu smrt zadržim za sebe. Ionako nisam osećao tugu, već samo neku pritajenu izigranost koja je, međutim, brzo gasnula, i potrebu da glasno podrignem.

Ova priča se približila kraju, a Dejan je premašio njene okvire. Jer, nekih nedelju dana kasnije, jednog je jutra na naša vrata pozvonio poštari, i predao nam ogromnu kutiju, u kojoj su se nalazile 72 dečije majice s najrazličitijim motivima. Bila je to Dejanova obećana pošiljka uzoraka. U tom paketu, koji je iz jednog u drugi kraj Beograda putovao ravno deset dana, nije se nalazilo nikakvo pisamce, nikakav pisani trag. Dejan mi nije slao nikakve instrukcije, niti savete. Slao mi je svoju zaostavštinu, da s njom radim šta me je volja.

*

U prelazu iz tmaste tame u uslovno jutro, nešto me je trglo iz sna. Anđela je, pokraj mene, sedela, zabačenim rukama poduprevši leđa kako čine stare žene kad se protežu. „Mislim da je počelo”, šapnula je, kad sam se pridigao na laktove, ni ne pogledavši me. Počešao sam se po nažuljanom, neobrijanom obrazu. „O bože”, rekao sam, muklo, u neprilici. „Mislim da je počelo”, ponovila je Anđela ovaj put promuklo, posmatrajući svoj stomak. „Pa, šta ćemo?”, pitao sam, a ona je prevrnula očima. „Samo nemoj da paničiš; ima vremena, hajde da spavamo”, rekla je.

Sinhronizovano, vratili smo se u prijatnost horizontalnog položaja. Ona mi se približila neprimetno, glavu je oslonila na moje rame. Osetio sam nešto toplo i meko na stopalima — u dnu ležaja, na svoje uobičajeno mesto, smestio se Faraon. Nekakav psiho-suton materijalizovao se iznad nas; gusta, pogačasta masa nas je poklapala, i osećali smo se kao da smo u potpalublju, osuđeni na uloge obaveznih vinovnika svih stradanja. Utonula u polusan, Anđela je uzvraćala odgovore na nepostavljena pitanja, i ja sam je posmatrao sve dok, u mojim očima, nije zadrhta-

la kao aspić. „Ma, ne boli, ne boli”, rekla je, prvo. „Četkicu za zube sam spakovala, možda još jedan sapun”, rekla je. „Mama će da otkine...” „Čula sam da puštaju muziku.” „Evo ga, evo ga sada — potmulo...”, rekla je još, nameštajući telo kao da joj, zapravo, ne pripada. Smešio sam se u san koji nas je loše razdvajao. Bilo je čudno, jer nikada se Anđela i ja, kao u tom neobičnom času, nismo tako dobro razumeli. Zevnuo sam, i zamljackao: „Rim, ali možda Amerika, ipak?”, zapitao sam, lenjim glasom. Znao sam da će Anđela razumeti šta želim da kažem. „Mmmmm”, odgovorila je, kao da su joj usta puna dobrog kolača. „Da, da”, tvrdio sam pouzdanim, bakarnim glasom sa reklame za japanski auto. Nešto se klatilo nad nama, nekakav prst valjda, kao onda na groblju, ali opet — bezuspešno. Možda smo se nalazili u potpalublju, možda se odatle nikad i nećemo izvući, nije nam to, te noći, bilo važno. Smejali smo se, oboje, grohotom, a znam: spavali smo.

KRAJ

DODATAK:
PRILOZI

PRILOG BR. 1

Kompilacija smrti: 1989, 1990, 1991.

Mog veoma dragog prijatelja Petra, Andelinog bivšeg mladića s kojim nikad (po sopstvenom tvrđenju) nije stigla do kreveta, savladala je iznenadna leukemija. To je, mislim, bila prva u nizu smrti koja će uslediti. Petar je bio spona koja je povezala Andelu i mene. Imamo puno pravo da ga smatramo prauzročnikom našeg poznanstva, naše veze, našeg braka i, konsekvntno, našeg deteta, koje se nalazilo pred nama. Već je Petar bio nezdravo naduven, već mu je sva kosa otpala, kad je otputovao u Cirihi, da mu tamo izvrše transplantaciju koštane srži, ili nešto slično. Tamo je i umro. Čarlija su pod repić klali Arapi dok je ležao u istražnom zatvoru. Čarliju je to bilo svejedno. Zauzvrat, darovao im je pravu tempiranu bombu: maleno, bradavičasto telašce virusa HIV — sličnih je u telu imao za bacanje, a i razbacivao se njima neštedimice, ako ćemo pravo. Umro je u Drajzerovoj ulici, upljuvan i bled i sasvim izvan sebe. Onda su na red došle sestre Nina i Lea, diplomatske kćeri. Poput ličnosti koje bi svoje mesto lako našle u eventualnom *Leksikonu morbidnih rekorda*, umrle su od istog virusa kao i Čarli, obe, u tananom rasponu od devet meseci. Sećam se i Slinavog. Patio je od istog problema, i ma šta ranije da sam mislio o Slinavom, dokazao je da je najpametniji od svih iz istog kluba: preduhitrio je sopstveni problem. Častio se *overdoseom*. Divna se, jedne hladne večeri, doteturala nekako do kuće. Isuviše urađena i umorna, zaspala je na klozetskoj šolji, dubokim heroinskim snom, sa gaćicama u nivou nožnih članaka. Glava joj je nezgodno zapala unazad, i kad ju je, sutradan, u istom položaju, zatekao otac — bila je već bela i hladna. Ugušila se sopstvenim jezikom. Olgi je iz leve dojke krenulo nešto belo i sirasto, što više nije umelo da stane. Ona je volela da psuje kao kočijaš, po običaju na najnezgodnijim mestima, pa mogu pretpostaviti šta je radila lekarima, ali oni su, nad njom, do

poslednjeg dana, samo nemoćno cuktali. Svi smo mrzeli Danijevu devojku — Jasnu. Dani je bio tako labilan; osećali smo da se ona poigrava njegovom slabošću. Iako smo ga, svako na svoju ruku, ubeđivali da je Jasna dubre, Dani se smešio kao da nam ne veruje. Jednog dana, protegnuo se pre no što će iskočiti kroz prozor; to znam, jer nam je pričala njegova majka: ona se nalazila u istoj sobi. Njegova devojka Jasna, ta kučka, sve nas je ošamarila kad je, samo par dana po Danijevom samoubistvu, nađena — kako visi obešena o atulu roditeljske kuće, na Voždovcu.

PRILOG BR. 2

Hronika odbeglih: 1990, 1991.

Nekad smo se svakodnevno družili sa Siletom i Lanom. Proleća 1991. otputovali su u Utreht, oboje su ovde diplomirali medicinu, a tamo ona radi kao bejbi-siter na dva mesta paralelno, i sprema jedan stan vikendom; on je našao posao tek nakon nekoliko meseci jalovog traganja — Indus iz restorana u njihovom susedstvu zaposlio ga je kao pomoćnog radnika. Vera je u Londonu, pre toga je bila na Havajima, ali o njoj, zapravo, nisam znao mnogo toga, jer nismo bili u kontaktu. Jednom sam sreo njenog brata Jovana: pričao mi je kako se sprema da zapali u Amsterdam, ukoliko ga pre toga ne pokupe, pošto su mu pozivari dolazili na vrata već više puta. Saša deli istočnolondonski studio sa prijateljicom iz Istanbula, hrani se *fish & chips*-om, bulji u zgrade od crvene opeke. Ponekad ga kap kiše pogodi u zenicu. Nema pare, pomalo gladije, *landlord* je i njemu i Turkinji, koja je debela i bučna, pripremio da će ih izbaciti iz stana ukoliko u roku od nedelju dana ne plate sve zaostale rente. Inače, dobro je. Pronašao je rasturenu govornicu iz koje je čitava dva meseca besplatno zvao Beograd. Zato o njemu znam nešto više nego o drugima. Uroš je radio kao stjuard. Sad je u Singapuru sa ženom i dve mačke. Niko ne zna ništa o njima. Anđela tvrdi da u Singapuru jedu mačke kao što mi jedemo piletinu — možda su ih poneli da ih prodaju, za ne daj bože? Šta je Loli da, u sred Madrida, podigne nogu na uglačani zid, i proda se prvom prolazniku očas posla, onako plava, jedra i plemenita, za hrpu peseta? Nenad je, pred Božić '91., konačno otputovao novim Suzukijem iz Vašingtona u Sijetl, da se susretne sa dopisnim ljubavnikom, šezdesetčetvorogodišnjim psihijatrom. Na ulazu u veliki grad, žmirkao je u ogromne reklame sa obe strane *freeway*-a. (...)

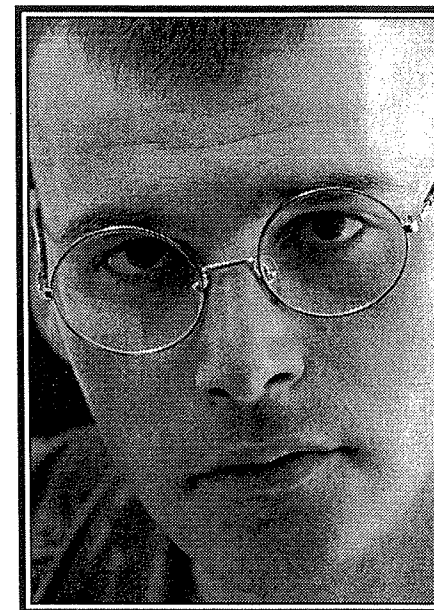

Ali, sve njih samo pominjem, eto. Želim, zapravo, da pišem o Darku, jer prema njemu gajim jedno ambivalentno osećanje. Darko je bio moj školski drug, jedan od mnogih, i ništa preko toga. Jedan do drugog, u crvenim pantalicama od sintetike, obrazovali smo gusenicu na sletu za 25. Maj. U srcu prepunog, ushićenog stadiona, njegovi dlanovi su bili mokri, kao uvek. Istupio je pogrešnom nogom, otrgnuo mi se, i zamalo je, zbog njegove gluposti, čitava gusenica posrnula. Nekoliko dečaka se zakikotalo. Na čelu našeg profesora fiskulture, pojavile su se graške znoja. Međutim, raspoloženi auditorijum, funkcioneri sa širokim kravatama, i Tito u svečanoj loži, mislili su da je to simpatično. Nagrađeni smo spontanom aplauzom, a kasnije su svi govorili kako je to bio najbolji među sletovima. Darku je diskretno ispravljena, ranije već zbog nečeg smanjena, ocena iz vladanja. Nisam ga uopšte voleo, tog Darka — možda zato ovoliko pišem o njemu? Bio mi je nekako predebeo, nosio je neprovetrenu odeću, dubio je četvrt hleba i punio ga čipsom, grozio sam se njegove navike da lovi guštere i odseca im repove, u džepu pohabano mantila večito je vukao istrošeni *Vick* inhalator. Trebalo mu je samo nekoliko godina uzajamnog neviđanja, da se transformiše u akademskog asketu — vrstu Lazarovog daljeg rođaka. Da budem precizniji: taj žderač jeftinih parizera, postao je vegetarijanac, a pušenja se dirljivo gnušao. Uređivao je omladinski književni časopis, susretao se sa Česlavom Milošem, Kunderom i sličnima. Sve je bilo pred njim, a on je, iznenada, nestao. Otišao je u Švedsku, tamo se oženio svojom višegodišnjom švedskom devojkom, za čije postojanje dotad niko nije znao, pa je ostala misterija kako je Darko, koji je pretežni deo života provodio u Beogradu, uopšte održavao tu vezu. U svakom slučaju, on živi u sretnom braku. Iz kuće njenih roditelja nadomak Stokholma, preselili su se u grad. Imaju troiposoban stan sa pogledom na uređeni park. Ona prima novac od oca, on dobro zarađuje — urednik je na radiju za naše iseljenike. Jedan je od retkih koji se snašao, ali, takav je on. Neki se, jednostavno, uvek i svugde snađu, život se pred njima pruža kao beskonačni crveni tepih. Valjda ga zato nisam voleo, ali sigurno zato pišem o njemu. Bio mi je samo školski drug, ništa bitno, a sad mi se čini: družio bih se s njim. Ne umem više da prizovem vonj njegove školske bluze, ponekad mis-

lim: možda ga nije ni bilo. Od svega što sam o Darku znao, ostala je samo efemerična privlačnost. Napisao bih mu pismo. Posvetio bih mu pesmu. Nisam uopšte siguran da sam ga dobro protumačio. Možda bismo, uz malo više truda, sad kad za to gotovo da ne postoje mogućnosti, uspeli da se pokažemo kao stvoreni za prijatelje, ruka u rukavici.

Vladimir Arsenijević, avgusta 1994.

BELEŠKA O PISCU

Vladimir Arsenijević rođen je 1965. godine u Puli. Za svoj prvi roman „U potpalublju” („Rad”, 1994) dobio je „NIN”-ovu nagradu kao najmlađi laureat u istoriji ove nagrade.

Roman „U potpalublju” preveden je na engleski, nemački, francuski, italijanski, švedski, danski, norveški, češki, holandski, španski i slovenački jezik.

Scenska verzija romana „U potpalublju” bila je pozorišni hit sezone 1996.

Arsenijevićev roman „Andela”, drugi deo tetralogije „Cloaca maxima” objavljen je u *Stubovima kulture* 1997.

Objavio je dnevnik „Meksiko” 1999. godine.

Živi i radi u Beogradu.

Od 1995. autor je *Vremena knjige*, a od oktobra 1996. *Stubova kulture*.

Fotografija
Goranka Matić

SADRŽAJ

I OKTOBAR 1991.

O krevetskim nedoumicama	9
Andela & Ja & Još neko (na čije se pojavljivanje čeka)	12
Lazarova poseta	16
Skica o Izvršiteljima i Naredbodavcima	21
Zašto se bojim Andeline hrabrosti	25
Glasovi iz bujice	27

II NOVEMBAR 1991.

Moja žena drug-dealer	37
Lazar se nije šalio, a ne šali se ni Andela	40
O Mesecu umiranja	48
Kako sam se ponovo zaljubio u Dejana	51
Rođaka, i moje apsolutno tonuće, iz kojeg ću se vratiti u jednom komadu, darovan jedinstvenim naravoučenijem	58
O ocu i majci	63

III DECEMBAR 1991.

Sve usporava, pa kao i da časovnici sporije otkucavaju	75
O Idealnom Pozivaru	80
T.P. „GROTESKE KID” s p.o.	82
Uspomene iz dečije sobe	86
Sa Vanjom o koječemu, pa i o Dejanu	89
U potpalublju	98

DODATAK: PRILOZI

Prilog br. 1	105
Prilog br. 2	107
<i>Beleška o piscu</i>	113

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

886.1/2-31

АРСЕНИЈЕВИЋ, Владимир

U potpalublju : sapunska opera / Vladimir
Arsenijević. - Beograd : Stubovi kulture, 2002 (Sopot :
Prizma). - 115 str.; 21 cm. (Cloaca maxima / Vladimir
Arsenijević) - (Biblioteka „Peščanik”; knj. 11)

Slika autora. - Tiraž 1000. - Beleška o piscu: str. 113.

ID=33880332